

UKRAINA HARIDUS- JA TEADUSMINISTEERIUM

GEOGRAAFIA

6.–9. klass

Õppekava üldharidusasutustele

2017

Õppekava ülesehitus ja sisu

6. klassi geograafia (**Üldine geograafia**) on õppeaine esimene kursus. Kursuse kava on arvestatud 70 tunnile (2 tundi nädalas), millest planeeritav ajavaru on 6 tundi.

7. klassi geograafia (**Mandrid ja ookeanid**) on loogiline jätk 6. klassis läbitud geograafiakursusele ning põhineb olulisel määral selle materjalil. Sarnaselt 6. klassile on mandrite ja ookeanide geograafia õppimiseks ette nähtud 70 tundi (2 tundi nädalas), millest 6 moodustab ajavaru.

8. klassi geograafia (**Ukraina maailmas: loodus ja rahvastik**) on suunatud teaduslik-geograafilise pildi kujundamisele oma riigist maailma riikide seas. Kava on arvestatud 70 tunnile (2 tundi nädalas), millest 3 tundi moodustab ajavaru.

9. klassi geograafiaõpingutega (**Ukraina ja maailmamajandus**) lõpeb õpilaste geograafiaalne haridus põhikoolis baastasemel. Sellele kursusele on eraldatud 52 tundi (1,5 tundi nädalas), millest 3 tundi on ajavaru.

Õppematerjali sisu ja nõuded selle omandamisele

6. klass

GEOGRAAFIA

Üldine geograafia
(70 tundi, 2 tundi nädalas)

Tundide arv	Õpilaste õppe-kognitiivse tegevuse oodatavad tulemused	Õppematerjali sisu	Läbivad teemad
2	SISSEJUHATUS		
	<p>Teadmiste komponent: <i>nimetab</i> geograafia uurimisobjekte, geograafia teadmiste peamised allikad ja geograafia uurimismeetodid.</p> <p>Tegevuskomponent: <i>valib</i> geograafiaalast teavet erinevatest allikatest ja hindab selle kasulikkust enda jaoks; vaatleb looduses toimuvaid muutusi; koostab nimekirja kodus olemasolevatest geograafilistest teabeallikatest.</p> <p>Väärtuskomponent: <i>kasutab</i> oma vaatluste tulemusi igapäevategevuses; põhjendab konkreetsetel näidetel geograafia tähtsust inimese elutegevusele.</p>	<p>Geograafia kui teadus Maast, selle loodusest, rahvastikust, majandustegevusest, looduse ja inimkonna vastastikusest mõjust.</p> <p>Geograafiaalaste teadmiste ja inimtegevuse oskuste tähtsus.</p> <p>Geograafiaalase teabe peamised allikad digitaalselt või trükistena, nende tähtsus.</p> <p>Geograafia uurimismeetodid. Geograafiliste vaatluste läbiviimise iseärasused.</p> <p>Uuringud</p> <p>Looduses toimuvate muutuste jälgimine.</p>	<p>Keskkonnaohutus ja jätkusuutlikkus</p> <p>Teadvustab hoolivat suhtumist loodusesse, järgib looduses ohutu käitumise reegleid. Keskendub õpilaste keskkonnateadlikkuse kujundamisele keskkonna hoidmiseks ja kaitsmiseks.</p> <p>Tervis ja ohutus</p> <p>Aitab arendada huvi geograafiateaduste vastu.</p> <p>Kodanikuvastutus</p> <p>Selgitab konkreetsete näidete põhjal geograafia tähtsust inimese elutegevuse jaoks, valides teavet erinevatest allikatest. Soodustab positiivset suhtumist õppimisse, arendab võimet mõista probleemi üldiselt ning sallivat ja erapooletut suhtumist teistesse arvamustesse ja vaadetes. Oskab diskuteerida teemal „Mida ja milleks kaasaegsetel geograafidel uurida, kui kõik on Maal juba avastatud?“</p>
4	I OSA. Geograafilised teadmised Maa kohta		
	<p>Teadmiste komponent: <i>nimetab</i> Maa kujutamise iseärasusi vana aja kaartidel.</p>	<p>Teema 1. Ettekujutus Maast vanal ajal. Ettekujutus Maa kujust. Maa kujud Eratosthenese ja Ptolemaiuse kaartidel.</p>	<p>Kodanikuvastutus</p> <p>Kujundab vajalikke kõlbelisi omadusi, kaitseb oma seisukohta arutelus, suhtleb konstruktiivselt.</p>

	<p>Tegevuskomponent: <i>valib</i> erinevatest allikatest lisainfot Maa tundmise ja uurimise kohta vanal ajal; <i>võrdleb</i> Eratostenese ja Ptolemaiiose kaarte tänapäeva kaardiga; koostab lühiettekandeid Maa tundmise kohta vanal ajal (kaasates pereliikmeid).</p> <p>Väärtuskomponent: <i>hindab</i> antiikteadlaste panust geograafiateaduse arengusse.</p>		<p>Ettevõtlikkus ja finantskirjaoskus Õppida ühiselt eesmäärke saavutama.</p>
	<p>Teadmiste komponent: <i>nimetab</i> tuntud meresõitjaid ja rändajaid (Marco Polo, Christopher Columbus, Fernão de Magalhães), kes on eri ajastutel teinud silmapaistvaid geograafilisi avastusi.</p> <p>Tegevuskomponent: <i>valib</i> erinevatest allikatest lisateavet Maa tundmise ja uurimise kohta; <i>jälgib</i> kaardil rändajate ja uurijate teekondi.</p>	<p>Teema 2. Uute maade avastamine ja ümbermaailmareisid. Viikingite merereisid. Marco Polo reisid. Mereteelidmine Indiasse. Ameerika avastamine Christopher Columbuse poolt. Esimene merereis ümber maailma Fernão de Magalhães'i juhtimisel. Austraalia ja Antarktika avastamine.</p>	

	<p>Teadmiste komponent: <i>nimetab</i> tänapäeva geograafiaalaseid uurimistöid.</p> <p>Tegevuskomponent: <i>valib</i> erinevatest allikatest lisateavet Maa tundmise ja uurimuste kohta kaasajal;</p>	<p>Teema 3. Tänapäeva uurimused</p> <p>Maa uurimine XX sajandil ja XXI sajandi algul.</p>	<p>Kodanikuvastutus</p> <p>Hindab kriitiliselt geograafiaalase sisuga teavet, määratleb tänapäevaste uurimuste rolli inimkonna heaolu tõstmisel.</p>
--	---	--	---

	<p><i>analüüsib</i> infot geograafiliste uurimuste kohta 20. sajandil ja 21. sajandi alguses;</p> <p><i>võrdleb</i> Maa uurimist nüüdisajal varasematel ajastutel toimunud uurimisega;</p> <p><i>koostab</i> pereliikmete abiga lühiettekandeid oma reisidest, mis on illustreeritud joonistuste, fotode ja miniesitlustega.</p> <p>Väärtuskomponent: <i>määratleb</i> tänapäevaste uurimuste rolli inimkonna heaolu tõstmisel.</p>		
--	--	--	--

12	II OSA. Maa plaanil ja kaardil		
----	---------------------------------------	--	--

	<p>Teadmiste komponent: <i>nimetab</i> erinevaid maastikul orienteerumise viise; <i>selgitab</i> maastikul orienteerumise viise.</p> <p>Tegevuskomponent: <i>kasutab</i> kompassi ilmakaarte ja asimuudi määramiseks; <i>määrab</i> asimuudi ja suuna erinevatele kooliümbruse maastikul paiknevatele objektidele; koostab liikumisteedeplaani; <i>võrdleb</i> maapinnal orienteerumise viise.</p> <p>Väärtuskomponent: <i>hindab</i> maastikul orienteerumise oskuse praktilist tähtsust; <i>teeb järeldusi</i> orienteerumise tähtsusest oma elu ja turvalisuse säilitamiseks reisel ja ekskursioonidel.</p>	<p>Teema 1. Maastikul orienteerumine</p> <p>Maastikul orienteerumise viisid. Suundade määramine looduses. Kompass. Asimuudi mõiste.</p>	<p>Tervis ja ohutus</p> <p>Mõistab, kui oluline on osata lugeda kaarti ja maastikuplaani ning enda ja teiste turvalisuse huvides reisel ja ekskursioonil orienteeruda. Teeb treeningharjutusi, kasutades jooniseid, kaarte ja maastikuplaane, mis kujundavad maastikul orienteerumise oskusi, et tagada enda ja teiste turvalisus.</p>
--	---	--	---

	<p>Teadmiste komponent: <i>nimetab</i> Maa kujutamiseviise, mõõtkava liike, erinevusi plaani, topograafilise plaani ja kaardi ning maastiku absoluutse ja suhtelise kõrguse vahel, maastikuobjekte plaanil ja nende tähiseid;</p> <p><i>oskab</i> lugeda plaani ja kaarti, kasutades leppemärke ja kaardi legendi;</p> <p><i>selgitab</i> erinevaid mõõtkava liike ja maastikuplaani eripärasid.</p> <p>Tegevuskomponent:</p> <p><i>määratleb</i> plaani ja kaardi mõõtkava ning maastiku absoluutse ja suhtelise kõrguse samakõrgusjoonte ja kõrgusskaala abil.</p> <p><i>mõõdab</i> mõõtkava abil vahemaid plaanil ja kaardil;</p> <p><i>lahendab</i> erinevat liiki mõõtkavadega ülesandeid;</p> <p><i>võrdleb</i> maastiku kujutist gloobusel, aerofotol, satelliidifotol, plaanil ja kaardil;</p> <p>Väärtuskomponent:</p> <p><i>hindab</i> plaani ja geograafiliste kaartide praktilist tähtsust enda ja oma pere jaoks.</p>	<p>Teema 2. Maa kujutamiseviisid</p> <p>Maapinna kujutamine gloobusel, aerofotol, satelliidifotol, plaanil ja kaardil.</p> <p>Mõõtkava ja selle liigid. Plaani tingmärgid. Absoluutne ja suhteline kõrgus ja nende määramine samakõrgusjoonte ja kõrgusskaalade abil.</p> <p>Plaan ja selle põhitunnused. Suundade määramine plaanil. Plaani lugemine.</p> <p>Geograafilised kaardid. Kaardi legend. Kaardi mõõtkava.</p> <p>Geograafilised atlased. Kaartide praktiline tähtsus.</p> <p>Praktiline töö</p> <p>1. Ülesannete lahendamine, kasutades erinevat liiki mõõtkavasid.</p>	
--	---	---	--

	<p>Teadmiste komponent: <i>nimetab</i> kaardivõrgu jooned: paralleelid, meridiaanid, ekvaator, nullmeridiaan, mõisted geograafiline laius, ja geograafiline pikkus, oma asula koordinaadid; <i>selgitab</i> erinevusi geograafilise laiuse ja geograafilise pikkuse vahel.</p> <p>Tegevuskomponent: <i>kasutab</i> kaardivõrku geograafiliste koordinaatide määramiseks; <i>määrab</i> objektide ja asulate geograafilised koordinaadid; <i>võrdleb</i> geograafilist laiust ja geograafilist pikkust mõõtmiste järgi.</p> <p>Väärtuskomponent: <i>hindab</i> geograafilisi koordinaate puudutavate teadmiste praktilist tähtsust.</p>	<p>Teema 3. Geograafilised koordinaadid Kaardivõrk gloobusel ja geograafilisel kaardil. Geograafiliste koordinaatide mõiste. Geograafilise laiuse ja pikkuse määramise reeglid. Oma asula geograafilised koordinaadid.</p> <p>Praktiline töö 2. Geograafiliste koordinaatide määramine geograafilisel kaardil.</p>	
41	III OSA. Geosfäärid		
	<p>Teadmiste komponent: <i>nimetab</i> Maa sisekihid, mandri ja ookeani maakoore koostise, mõistete „litosfäär“, „maakoore“, „mineraalid“, „kivimid“, „maavarad“, „pinnamood“, „tasandikud“, „mäed“ olulised tunnused, oma kodukoha maastiku pinnamoed; <i>toob näiteid</i> laamadest, seismilistest piirkondadest, suurimatest vulkaanidest, erinevatest, sealhulgas unikaalsetest pinnamoodidest, <i>ja näitab neid kaardil</i>; <i>teab</i> käitumisreegleid maavärina ajal; <i>toob näiteid</i> tard-, sette- ja moondekivimitest.</p>	<p>Teema 1. Litosfäär Maa siseehitus. Litosfääri ehitus, selle omadused. Laamad, nende liikumise tagajärjed. Maakoore liikumised. Maavärinad. Vulkanism ja vulkaanid, geisrid. Maa seismilised piirkonnad. Protsessid, mis põhjustavad maapinna muutusi. Porsumine, tuule, voolava vee, põhjavee ja liustike töö. Mineraalid, kivimid. Maavarad ja nende tähtsus inimese elus ja tegevuses. Peamised maismaa pinnavormid mäed ja tasandikud. Tasandike mitmekesisus ja kujunemine maismaal.</p>	<p>Tervis ja ohutus Analüüsib läheneva maavärina, tsunami ja vulkaanipurske märke, et tagada enda ja teiste ohutus.</p> <p>Kodanikuvastutus Iseloomustab hoiatussüsteemi ja käitumist ebasoodsate loodusnähtuste ilmnemise korral.</p> <p>Ettevõtlikkus ja finantskirjaoskus Mõistab inimeste majapidamise eeliseid ja puudusi vulkaanilistes piirkondades.</p>

	<p>Tegevuskomponent: <i>määrab</i> kõrguste skaalal tasandike ja mägede absoluutse ja suhtelise kõrguse; <i>tähistab</i> kontuurkaardil: vulkaanid: <i>Kljutševskaja Sopka, Etna, Krakatau</i>; mäed: <i>Karpaadid, Krimmi mäestik, Alpid, Uuralid, Kordiljeerid, Kaukasus, Himaalaja koos Džomolungmaga, Andid</i>; tasandikud: <i>Ida-Euroopa, Lääne-Siberi, Amazonase madalik, Laurentia kõrgustik, Kesk-Siberi ja Brasiilia kiltmaa</i>; <i>eristab</i> tard-, sette- ja moondekivimeid; <i>võrdleb</i> tasandikke ja mägesid kõrguse, päritolu, asukoha järgi maismaal või ookeanides.</p> <p>Väärtuskomponent: <i>hindab</i> inimtegevust ja selle mõju pinnamoole; <i>avaldab arvamust</i> unikaalsete pinnavormide kaitsmise vajaduse kohta; <i>selgitab</i> sisemiste ja väliste protsesside mõju maapinna pinnavormi kujunemisele.</p>	<p>Maailma suurimad tasandikud. Mägede mitmekesisus ja kujunemine maismaal. Maailma kõrgeimad ja pikimad mäed. Ookeani põhja pinnamood. Ookeani keskahelik – Maailmamere kõrgeimad ja pikimad mäed. Maakera ainulaadsed pinnavormid, nende kaitsmine.</p> <p>Praktiline töö 3. Kontuurkaardil tasandike, mägede ja maismaavulkaanide tähistamine.</p>	<p>Mõistab teatud liiki maavarade tähtsust vastavate tööstusharude arengus. Osaleb uuringus “Maavarad minu pere elamu (majapidamishoonete) ehitusel.”</p>
	<p>Teadmiste komponent: <i>nimetab</i> mõistete "ilm", "kliima", "kliimakaart" olulised tunnused, ilmaelemendid, Maa kliimavöötmed, maailma ilmavaatluskeskused; <i>toob näiteid</i> erineva kujuga pilvedest, ilmaprognoosidest, peamistest kliimatüüpidest;</p>	<p>Teema 2. Atmosfäär Atmosfääri ehitus, õhu omadused troposfääris. Õhutemperatuuri ööpäevane ja aastane kõikumine, selle põhjused. Kliimakaart. Kliimavöötmed. Õhutemperatuuri mõõtmise praktiline tähtsus.</p>	<p>Keskkonnaohutus ja jätkusuutlikkus Mõtiskleb inimtegevuse vastutuse üle atmosfääri seisundi ees. Tervis ja ohutus Mõistab õhu seisundi mõju inimese tervisele.</p>

<p><i>selgitab</i> ilma- ja kliimamuutuste põhjuseid ja tagajärgi.</p> <p>Tegevuskomponent:</p> <p><i>jälgib</i> ja fikseerib õhutemperatuuri, õhurõhu, tuule, õhuniiskuse, pilvede, pilvisuse, sademete muutusi;</p> <p><i>määrab</i> õhutemperatuuri ja õhurõhu näitajad, tuule kiiruse;</p> <p><i>koostab</i> kliimadiagramme, tuuleroosi;</p> <p><i>valib</i> õhus toimuvate protsessidega tutvumiseks vastavaid geograafilise teabe allikad;</p> <p><i>kasutab</i> termomeetrit, baromeetrit, hügromeetrit;</p> <p><i>võrdleb</i> oma kodukoha ilmastiku eri aastaegadel ja selle mõju inimese tervisele;</p> <p><i>analüüsib</i> kaardi järgi õhutemperatuuri ja õhurõhu muutusi ööpäeva, aastaaja ja aasta jooksul ning nende jaotumist Maal;</p> <p><i>lahendab</i> ülesandeid õhutemperatuuri ja õhurõhu muutumise kohta kõrguse muutudes.</p> <p>Väärtuskomponent:</p> <p><i>hindab</i> õhu seisundi mõju inimese tervisele;</p> <p><i>teeb</i> järeldusi ilmaprognoosi tähtsusest inimese elule ja tegevusele.</p>	<p>Õhurõhk: selle muutumise põhjused ja tagajärjed troposfääris. Õhurõhu mõõtmine. Tuul: tekkepõhjused, suunad, tugevus, kiirus, nende määramine kaasaegsete seadmetega ja visuaalselt. Tuule teke.</p> <p>Vesi atmosfääris: aurustumine, õhuniiskus ja selle muutused.</p> <p>Pilved ja udu, nende tekke erinevused. Pilvede kuju, pilvisus.</p> <p>Pilvedest ja õhust langevad sademed, nende liigid, mõõtmine. Sademekaart. Ilm, selle elemendid ja muutlikkus. Oma kodukoha iseloomulik ilm eri aastaegadel. Ilmateenistus, ilmaennustuse praktiline tähtsus. Kliima ja peamised kliimat kujundavad tegurid. Kliimavööndite kaart. Kliima muutumine. Inimese mõju atmosfäärile.</p> <p>Praktilised tööd</p> <p>4. Ülesannete lahendamine õhutemperatuuri ja õhurõhu muutumise kohta kõrgusega.</p> <p>5. Graafiku koostamine õhutemperatuuri, sademete ja tuuleroosi muutumise kohta, nende analüüs.</p>	<p>Järgib ohutu käitumise reegleid äikese, rahe, kiilasjää, orkaani ja teiste ebasoodsate loodusnähtuste ajal.</p> <p>Kodanikuvastutus</p> <p>Toob näiteid stiihiliste loodusnähtuste ja protsesside tagajärgede likvideerimise kohta kogukonna (tänav, küla, linna elanike) ühiste jõupingutustega.</p>
---	---	---

	Teadmiste komponent: <i>nimetab</i> mõistete „ookean“, „meri“, „laht“, „vään“, „saar“;	Teema 3. Hüdrofäär Veevarud Maal, nende jaotumine hüdrofääri osade vahel.	<i>Keskkonnaohutus ja jätkusuutlikkus</i> Mõistab oma kodukohta ja kogu planeedi vete kaitsmise tähtsust.
--	---	---	---

<p>„ookeani hoovus“, „jõgi“, „järv“, „soo“, „liustik“, „igikelts“, „põhjaveed“ olulised tunnused;</p> <p><i>toob näiteid</i> meredest, lahtedest, väinadest, saartest, jõgedest, järvedest, tehisveekogudest; <i>selgitab</i> vee liikumise põhjusi ja tagajärgi maailmameres, maismaavete toitumisrežiimi iseärasusi;</p> <p><i>teab ja mõistab</i> suurvee, üleujutuste ja tsunamide negatiivseid tagajärgi.</p> <p>Tegevuskomponent:</p> <p><i>määrab</i> diagrammi järgi vee jaotumise iseärasusi maailmamere ja maismaavete vahel, ookeanide ja merede sügavused sügavusskaala järgi, jõgede voolusuuna ja iseloomu sõltuvalt pinnamoest ning maismaavee toitumisviisi ja režiimi;</p> <p><i>eristab</i> maismaavete kujutamise viise plaanil ja kaardil, järvi nende nõgude päritolu ja äravoolu järgi, soo liike, liustikke, tehisveekogusid, põhjavee liike;</p> <p><i>tähistab</i> kontuurkaardil nimetusi: mered: Must meri, Vahemeri, Punane meri, Läänemeri, Barentsi meri; väinad: Gibraltari, Magalhãesi, Drake'i, Beringi; lahed: Biskaia, Bengali, Mehhiko, Guinea; saared: Suurbritannia, Gröönimaa, Madagaskar, Uus-Guinea; poolsaared: Skandinaavia, Krimmi, Araabia, Hindustani, Somaalia, Labradori; lohud: Mariana; jõed: Dnepr, Doonau, Jangtse, Niilus, Amazon, Missisipi; järved: Kaspia, Suurjärved, Baikal, Victoria.</p>	<p>Maailmameri ja selle osad: ookeanid, mered, lahed, väinad. Ookeanide ja merede sügavuse määramine. Saared ookeanis.</p> <p>Maailmamere vete omadused.</p> <p>Vee liikumine maailmameres. Elu ookeanides ja meredes. Maailmamere vete rikkused. Ookean ja inimene.</p> <p>Maismaa veed – pinna- ja põhjaveed. Jõgi: jõesüsteem, jõgikond, jõeorg. Maailma pikimad, pindalalt suurimad vesikonnad. Kärestikud ja kosed.</p> <p>Jõgede toitumine, veerežiim. Järved, nende mitmekesisus, pindala, järvenõo päritolu.</p> <p>Maakera sügavaimad järved.</p> <p>Rabad, nende kujunemise ja leviku iseärasused.</p> <p>Tehisveekogud ja veejuhed: tiigid, veehoidlad, kanalid.</p> <p>Liustikud – mitmeaastased looduslikud jääkogumid.</p> <p>Liustike tekke ja leviku iseärasused.</p> <p>Igikelts – maa-alune jäätumine.</p> <p>Igikeltsa teke ja levimine. Põhjaveed, nende tekke- ja ringlemine. Termaal- ja mineraalveed.</p> <p>Maismaavete tähtsus loodusele ja inimesele.</p> <p>Maailmamere- ja maismaavete kaitse.</p> <p>Praktiline töö</p> <p>6. Ookeanide, merede, väinade, lahtede, saarte, jõgede, järvede märkimine kontuurkaardil.</p>	<p>Tervis ja ohutus</p> <p>Mõistab vee kvaliteedi mõju inimeste elule ja tervisele.</p> <p>Järgib ohutu käitumise reegleid üleujutuse, suurvee, jäätumise, jäämineku, tormi, tsunami, veekogu kaldal viibimise ja soisel alal liikumisel.</p> <p>Kodanikuvastutus</p> <p>Mõistab hoiatussüsteemi ja õige käitumise tähtsust üleujutuse, suurvee, jää liikumise, tormi ja tsunami ajal.</p> <p>Ettevõtlikkus ja finantskirjaoskus</p> <p>Järgib vee säästliku kasutamise põhireegleid kodumajapidamises.</p> <p>Toob näiteid ettevõtlustegevusest, mis põhineb oma kodukoha mineraal- ja termaalvee, looduslike- ja tehisveekogude kasutamisel puhkuseks ja tervise edendamiseks.</p>
---	--	---

	<p>Väärtuskomponent: <i>hindab</i> vee rolli inimese elutegevuses ning mineraal- ja termaalvee kasutamist majandustegevuses, inimese mõju erinevatele hüdrofääri osadele; <i>teeb järeldusi</i> joogivee kvaliteedi mõju kohta inimeste tervisele.</p>		
	<p>Teadmiste komponent: <i>nimetab</i> biosfääri komponente, mõistete „biosfäär“, „muld“, „taimestik“, „loomastik“ olulisi tunnuseid, oma kodukohas levinud taime- ja loomaliike; <i>selgitab</i> kaartide abil muldade ja elusorganismide leviku iseärasusi maakeral, inimese mõju biosfääri komponentidele.</p> <p>Tegevuskomponent: <i>võrdleb</i> maakera erinevatel laiuskraadidel levinud taime- ja loomaliike.</p> <p>Väärtuskomponent: <i>hindab</i> mulla, taimestiku ja loomastiku tähtsust inimese elutegevusele; <i>pakub välja</i> oma meetmeid tegevust oma kodukoha taime- ja loomariigi säilitamiseks.</p>	<p>Teema 4. Biosfäär ja mullad Biosfääri osad, nende leviku eripärad maakeral. Mulla omadused. Muldkate, mullakaart. Majandustegevuse mõju mullastikule, taimestikule ning maismaa ja ookeani loomastikule.</p>	<p>Keskkonnaohutus ja jätkusuutlikkus Mõistab mulla kaitse ning taimede ja loomade mitmekesisuse tähtsust.</p> <p>Tervis ja ohutus Hindab oma kodukoha mürgiste seente ja taimede tarvitamise ning ohtlike loomadega kokkupuute ohte.</p> <p>Kodanikuvastutus Esitab näiteid oma kogemustest oma kodukoha taimestiku ja loomastiku säilitamisel.</p> <p>Ettevõtlikkus ja finantskirjaoskus Toob näiteid oma maa, taimede ja loomade kasutamisest saadavate rahaliste sissetulekute kohta pere eelarvesse.</p>

	<p>Teadmiste komponent: <i>nimetab</i> mõistete ökosüsteem, „geosfäär“, „loodusvöönd“ olulised tunnused, ökosüsteemi osad; <i>toob näiteid</i> ökosüsteemidest ja inimese poolt oma kodukohas muudetud ökosüsteemidest; <i>selgitab</i> konkreetsete näidetega litosfääri, atmosfääri, hüdroosfääri, biosfääri vastastikust mõju.</p> <p>Tegevuskomponent: <i>võrdleb</i> Maa peamiste loodusvööndite iseärasusi; <i>järgib</i> ekskursioonil olles ohutus- ja käitumisreegleid.</p> <p>Väärtuskomponent: <i>hindab</i> inimese mõju tema kodukoha ökosüsteemidele ja ökosüsteemide alaste teadmiste tähtsust tema elutegevusele.</p>	<p>Teema 5. Ökosüsteemid Ökosüsteemid. Geosfäär kui Maa suurim ökosüsteem, selle piirid ja omadused. Maa loodusvööndid, nende omadused.</p> <p>Praktiline töö 7. Oma kodukoha ühe ökosüsteemi kirjelduse koostamine (kava järgi).</p>	<p>Keskkonnaohutus ja jätkusuutlikkus Eristab inimtegevuse mõju positiivseid ja negatiivseid tagajärgi oma kodukoha ökosüsteemidele. Selgitab välja loodusliku tasakaalu rikkumisi ja pakub välja viise nende kõrvaldamiseks.</p> <p>Tervis ja ohutus Järgib ohutu käitumise reegleid looduses ekskursiooni ajal.</p>
5	IV OSA. Maa rahvastik		

6	<p>Teadmiste komponent: <i>nimetab</i> rahvaarvu Maal ja Ukrainas, inimrassid; <i>oskab</i> lugeda poliitilist kaarti.</p> <p>Tegevuskomponent: <i>analüüsib</i> asustustiheduse ja inimrasside leviku <i>kaarte</i>; <i>näitab kaardil</i> pindalalt ja rahvaarvult suurimad maailma riigid ja Ukraina naaberriigid; <i>iseloomustab</i> majandustegevust ja selle tagajärgi oma asulas; <i>võrdleb inimrassa</i> välistunnuste, rahvastiku tiheduse järgi erinevates maakera regioonides.</p> <p>Väärtuskomponent: <i>mõistab</i> tolerantset suhtumist inimrassidesse ja maailma rahvastesse; <i>hindab</i> keskkonna saastatuse taset majandustegevuse tulemusel; <i>hindab</i> majandustegevuse negatiivsete tagajärgede kõrvaldamise võimalusi oma asulas; <i>töötab välja</i> pereliikmete abil miniprojekti olmejäätmete taaskasutamiseks.</p>	<p>Teema 1. Rahvaarv ja paiknemine Maal</p> <p>Teema 2. Maailma riigid Pindalalt ja rahvaarvult suurimad riigid .- Ukraina naabrid maailma poliitilisel kaardil.</p> <p>Teema 3. Inimtegevuse mõju loodusele Inimtegevuse mõju Maale. Maa ökosüsteemide muutused. Keskkonna saastamine ja keskkonnakaitse.</p> <p>Praktiline töö</p> <p>8. Maailma suurimate riikide ja pealinnade tähistamine kontuurkaardil.</p> <p>Uuring Olmejäätmete taaskasutuse mini-projekt.</p>	<p>Kodanikuvastutus Mõistab tolerantse suhtumise olulisust teiste rasside esindajatesse ja maailma rahvastesse.</p> <p>Keskkonnaohutus ja jätkusuutlikkus Olmejäätmete taaskasutuse mini-projektide esitus.</p>
AJARESERV			

7. klass

Geograafia

„MANDRID ja OOKEANID“

(70 tundi, 2 tundi nädalas)

Tundide arv	Õpilaste õppe-kognitiivse tegevuse oodatavad tulemused	Õppematerjali sisu	Läbivad teemad
2	SISSEJUHATUS		
	<p>Teadmiste komponent: <i>nimetab</i> mandrid, maailmajaod, ookeanid, erinevad kaartide tüübid</p> <p>Tegevuskomponent: <i>võrdleb</i> mandreid ja ookeane pindalalt, <i>eristab</i> atlasest kaarte <i>näitab (leiab)</i> erinevatel kaartidel mandrid, maailmajaod, ookeanid.</p> <p>Väärtuskomponent: <i>hindab</i> geograafiliste teadmiste tähtsust inimese jaoks mandritest ja ookeanidest.</p>	<p>Mandrid ja ookeanid geograafia uurimis objektidena.</p> <p>Mandrite ja ookeanide suhe Maal.</p> <p>Mandrid ja maailmajaod.</p> <p>Geograafiaalase info allikad mandritest ja ookeanidest. Mandrid ja ookeanid kaartidel.</p>	<p>Kodanikuvastutus</p> <p>Oskab selgitada mandrite ja ookeanide uurimise praktilist tähtsust.</p>
9	I OSA. Mandrite ja ookeanide loodus		

	<p>Teadmiste komponent: <i>teab</i> Maa kuju ja suurus. <i>mõistab ja toob näiteid</i> Öö ja päeva ning aastaegade vaheldumise põhjused.</p>	<p>Teema 1. Maa kuju ja liikumine Maa kuju. Maa liikumine, selle tagajärjed. Aastaegade kujunemine.</p>	<p>Tervis ja ohutus Modelleerib optimaalset elurežiimi, mis vastab ööpäevastele ja aastatsüklikele (rütmidele).</p>
--	--	--	---

	<p>Tegevuskomponent: <i>leiab kaardil</i> ekvaatori, polaarjooned; <i>seletab</i> Maa kuju ja liikumise mõju mandrite ja ookeanide loodusele.</p> <p>Väärtuskomponent: <i>hindab ja iseloomustab</i> Maa kuju <i>iseloomustab</i> Maa öö ja päeva ning aastaegade vaheldumise mõju inimtegevusele.</p>		
--	---	--	--

	<p>Teadmiste komponent: <i>teab ja mõistab</i> peamisi Maa geoloogilise ajaloo arenguetappe, litosfäärilaamade liikumise tagajärgi, suuri platvorme ja kurrutuse alasid, peamisi ja vahekliimavöötmeid, toob näiteid pinnavormidest mandritel ja ookeanides, platvormide ja kurrutusaladest, erinevatest õhu- ja veemassidest, kliimatüüpidest, soojadest ja külmadest hoovustest, loodusvöönditest mandritel; <i>teab ja mõistab</i> mandrite triivi hüpoteese, üldist õhu ringlemist ja selle mõju Maa looduslikele tingimustele.</p> <p>Tegevuskomponent: <i>leiab ja näitab erinevatel kaartidel</i> kõige suuremad passaatide leviku rajoonid, mussoonid, kliimavöötmed, soojemad ja külmemad pinnahoovused, loodusvööndid; <i>seletab</i> õhumasside mõju ilmatingimustele oma asukohas;</p>	<p>Teema 2. Mandrid ja ookeanid Mandrite ja ookeanisüvikute tekkimine laamade liikumise tulemusel. Geoloogilised ajajärgud ja mägede moodustumise ajastud. Tektoonilised struktuurid: platvormid ja kurrutus alad. Peamiste pinnavormide paiknemine mandritel ja ookeanides. Kliimat mõjutavad tegurid. Päikesekiirguse jaotus Maal. Aluspinna mõju kliimale. Õhutemperatuuri ja ookeanide pinnavee temperatuuri muutumise seaduspärasused. Õhumassid, nende omadused ja liikumine. Õhumasside üldine ringlemine. Kliimavöötmed ja kliimatüübid. Sademete jaotuse seaduspärasused. Veemassid, nende omadused. Ookeanihoovused. Mandrite ja ookeanide ökosüsteemid. Laius- ja kõrgusvööndid.</p> <p>Praktiline töö</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Füüsiliste kaartide analüüs: seoste selgitamine tektoonilise ehituse ja pinnavormide vahel. 	
--	--	---	--

	<p><i>analüüsib</i> pinnavormide paiknemise seaduspärasusi mandritel ja ookeanides, ookeanihoovuste tekkimise põhjuseid mandritel ja ookeanides, ookeanide ja mandrite koostoime ja koosmõju; <i>oskab</i> praktiliselt kasutada teemakaartide infot: leida erinevaid tektoonilisi piirkondi, kliimavöötmeid ja loodusvööndeid.</p> <p>Väärtuskomponent: <i>hindab</i> teadmiste olulisust mandrite ja ookeanide geograafilistest seaduspärasustest inimtegevusele; <i>uurib</i> maailmamere, atmosfääri ja maismaa vastastikmõju tagajärge.</p>	<p>Uuringud Maailmamere, atmosfääri ja maismaa vastastikmõju, selle tagajärjed.</p>	
21	II OSA. Troopiliste laiuskraadide mandrid		

<p>Teadmiste komponent: <i>teab</i> mandri uurijaid, tektoonilise ehituse eripärasid, pinnavorme, kliimatüüpide paiknemist, siseveekogusid, loodusvööndeid; <i>mõistab</i> riikide sotsiaal-majandusliku arengu praeguse taseme omapärasid.</p> <p>Tegevuskomponent: <i>iseloomustab</i> mandri geograafilist asendit; <i>analüüsib</i> pinnavormide paiknemise seaduspärasusi, kliimavööndeid, maismaa veekogusid, loodusvööndeid; <i>kirjeldab</i> Aafrika tuntud rahvusparkide loodust; <i>määratleb</i> kliimatüüpe kliimakaardi ja kliimadiagrammide järgi; <i>määratleb</i> mandri looduskomplekside majandusliku kasutamise peamisi suundi; <i>leiab ja näitab erinevatel kaartidel:</i> mered: <i>Vahemeri, Punane meri</i>; lahed: <i>Guinea, Adeni</i>; väinad: <i>Mosambiigi, Gibraltari, Bab al-Mandab</i>; saar <i>Madagaskar</i>; poolsaar <i>Somaalia</i>; mäed: <i>Atlas, Draakoni, Kapi</i>; vulkaan <i>Kilimandžaro</i>; Etioopia mägismaa; Ida-Aafrika kõrglava; jõed: <i>Nilus, Kongo, Niger, Sambesi</i>;</p>	<p>Teema 1. Aafrika Geograafiline asend. Mandri uurimine ja hõlvamine. Tektooniline ehitus, pinnavormid, maavarad. Kliima üldiseloomustus. Kliimavööndid ja kliimatüübid. Maismaaaveed. Veeressursside kasutamine. Loodusvööndid, nende paiknemise seaduspärasused. Stiihilised loodusnähtused. Ökoloogilised probleemid. Tuntuimad objektid, mis on kantud Maailma UNESCO looduspärandisse. Populatsioon. Riigid. Ukraina seosed Aafrika kontinendi riikidega.</p> <p>Praktiline töö</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Mandri äärmuspunktide geograafiliste koordinaatide, põhjast lõunasse ja läänest itta määramine. 3. Aafrika peamiste geograafiliste objektide nimetuste märkimine kontuurkaardile. 4. Aafrika kliimatüüpide määramine kliima diagrammide järgi. 	<p>Keskkonnaohutus ja jätkusuutlikkus Koostab näite loodusliku tasakaalu häirimisest mandril ja võimalusi selle taastamiseks.</p> <p>Tervis ja ohutus Põhjendab looduslike tegurite mõju haiguskollete tekkele ja epideemiade levikule.</p> <p>Kodanikuvastutus Tuvastab sõltuvuse riigi sotsiaalse arengu taseme ja ökosüsteemide seisundi vahel.</p> <p>Ettevõtlikkus ja finantskirjaoskus Mõistab Ukraina ja Aafrika riikide omavaheliste seoste olulisust.</p>
---	--	---

<p>järved: Viktoria, <i>Tanganjika</i>, <i>Njasa</i>, <i>Tšaad</i>; Viktoria kosk; kõrbed: Sahaara, <i>Namiibia</i>; riigid ja nende pealinnad: <i>Egiptus</i>, <i>Nigeeria</i>, <i>Lõuna Aafrika</i>.</p> <p>Väärtuskomponent: <i>hindab</i> looduslike tingimuste ja ressursside mõju riikide majandusele; <i>hindab</i> looduslike tegurite ja inimtegevuse mõju mandri loodusvööndite ökoloogilisele seisundile; <i>teeb järelduse</i> kliima ja loodusvööndite mõjust inimeste elu ja majandustegevuse eripärale; <i>põhjendab</i> looduslike tegurite mõju looduslike haiguskollete tekkimisele ja epideemiate levikule.</p>		
<p>Teadmiste komponent: <i>teab</i> mandri uurijaid, tektoonilise ehituse omapära, peamisi pinnavorme, kliimatüüpide geograafilist paiknemist, siseveekogusid, loodusvööndeid.</p> <p>Tegevuskomponent: <i>iseloomustab</i> rahvastikku ja selle majandustegevust mandri erinevates riikides; <i>analüüsib</i> mandri maavarade paiknemist ja nende selle mõju majandustegevusele; <i>leiab ja näitab erinevatel kaartidel:</i> <i>Kariibi meri</i>; laht <i>La-Plata</i>; väinad: <i>Magellani</i>, <i>Drake'i</i>; saared: <i>Tulemaa</i>, <i>Falkland</i>, <i>Galapagos</i>; tasandikud: <i>Amazonas</i>, <i>Orinoksi</i>, <i>La-Plata madalik</i>, <i>Brasiilia madalik</i>, <i>Guiani kõrglava</i>; mäed <i>Andid (linn Aconcagua)</i>; vulkaanid: <i>Ljuiljailjako</i>, <i>Kotopachi</i>; jõed: <i>Amazonas</i>, <i>Parana</i>, <i>Orinoco</i>; kosed: <i>Anhel</i>, <i>Iguasu</i>; järved: <i>Marakaibo</i>, <i>Titikaka</i>; kõrb <i>Atakama</i>; riigid ja nende pealinnad: <i>Brasiilia</i>, <i>Argentina</i>, <i>Tšiili</i>;</p>	<p>Teema 2. Lõuna-Ameerika Geograafiline asend. Mandri avastamine ja hõlvamine. Tektoonilised struktuurid, pinnavormid, maavarad. Kliima üldiseloostus. Kliimavööndid ja kliimatüübid. Maismaaveed. Loodusvööndid. Andide vertikaalsed vööndid. Mandri looduse muutused inimtegevuse tagajärjel. Ökoloogilised probleemid. Lõuna-Ameerika tuntuimad objektid, mis on kantud Maailma UNESCO looduspärandisse. Populatsioon. Riigid. Ukraina seosed Lõuna-Ameerika riikidega.</p> <p>Praktiline töö 5. Mandri geograafiliste objektide nimetuste tähistamine kontuurkaardil.</p>	<p>Keskkonnaohutus ja jätkusuutlikkus Toob näite loodusliku tasakaalu häirimisest mandril ja võimalustest selle taastamiseks.</p> <p>Tervis ja ohutus Põhjendab vulkaanide, maavärinate teket ja nende mõju inimeste elule.</p> <p>Kodanikuvastutus <i>Selgitab</i> seost riigi sotsiaalse arengutaseme ja ökosüsteemide seisundi vahel.</p> <p>Ettevõtlikkus ja finantskirjaoskus <i>Mõistab</i> Ukraina ja Lõuna-Ameerika maade eri sidemete olulisust.</p>

<p><i>võrdleb, kõrvutab</i> Lõuna-Ameerika ja Aafrika looduslike tingimusi; <i>seletab</i> pinnavormide leviku seaduspärasusi, temperatuuri ja sademete jaotust mandril, laiustsonaalsuse ilmnemist lauskmaadel ja vertikaalsel vöötmel Andides; <i>määratleb</i> kliimat kaartide järgi ja kliima diagramme – kliimatüüpe.</p> <p>Väärtuskomponent: <i>hindab</i> inimese sekkumise tagajärgi looduslikesse kompleksidesse mandri; <i>teeb järeldusi</i> looduslike komplekside majandusliku kasutuse põhisuundadest mandril, stiihiliste sündmuste (maaväring, vulkanism) ilmnemisest ja nende mõjust inimestele.</p>	<p>6. Lõuna-Ameerika kliimatüüpide määratlemine kliimadiagrammide järgi.</p> <p>Uuringud Lõuna-Ameerika loodusimed.</p>	
--	---	--

<p>Teadmiste komponent: teab mandri uurijaid, tektoonilise ehituse omapära, peamisi pinnavorme, kliimavöötmeid, siseveekogusid, loodusvööndeid mandril.</p> <p>Tegevuskomponent: Leiab ja näitab erinevatel kaartidel: mered: <i>Koralli, Tasmaania</i>; lahed: <i>Carpentaria, Suur Austraalia</i>; saared: <i>Tasmaania, Suur barjäärirahu</i>; poolsaar Cape York; Lääne-<i>Austraalia</i> kõrglava; Keskmadalik; mäed: <i>Suur veelahkmehari (linn Kostjuško)</i>; jõed: <i>Murray, Darling</i>; järv <i>Eyre</i>; kõrbed: <i>Suur liivakivi, Suur Viktoria kõrb</i>; riik <i>Austraalia Liit ja selle pealinn</i>;</p> <p>iseloostab geograafilise asendit, rahvastikku, majandustegevust; <i>võrdleb</i> Austraalia ja Aafrika geograafilist asendit.</p>	<p>Teema 3. Austraalia. Geograafiline asend. Mandri uurimine ja hõlvamine. Tektooniline ehitus, pinnavormid, maavarad. Kliima. Maismaaveed.</p> <p>Taimestiku ja loomastiku unikaalsus. Loodusvööndid. Mandri looduse muutmine inimese poolt. Tuntuimad objektid Austraalias, mis on kantud UNESCO Maaailma looduspärandisse. Populatsioon, selle koosseis ja paiknemine. Austraalia – kontinentriik. Ukraina ja Austraalia.</p> <p>Praktiline töö: 7. Mandri geograafiliste objektide nimetuste tähistamine</p>	<p>Keskkonnaohutus ja jätkusuutlikkus Kujutab ette materjalide valimit ühest näitest loodusliku tasakaalu häirimisest mandril ja teedest selle taastamiseks.</p> <p>Tervis ja ohutus Põhjendab metsatulekahjude, põua mõju inimtegevusele.</p> <p>Ettevõtlikkus ja finantskirjaoskus Mõistab Ukraina ja Austraalia omavaheliste seoste eri suundade olulisust.</p>
--	---	---

	<p>Väärtuskomponent: <i>seletab</i> pinnavormi ja kliima mõju maismaavete moodustumisele, orgaanilise maailma omapära, Austraalia asustamise omapära; <i>hindab</i> inimese sekkumise tagajärgi mandri ökosüsteemidesse;</p>	<p>kontuurkaardil.</p> <p>8. Austraalia kliima kirjeldamine kliimadiagrammide järgi.</p>	
	<p>teeb järeldusi mandri ökosüsteemide majandusliku kasutuse põhisuundadest.</p>		
2	<p>III OSA. Antarktika ja Arktika</p>		
	<p>Teadmiste komponent : <i>teab</i> mandri uuringuid ja hõlvamise ajalugu, mandri esmaavastajaid Fabian Bellingshausenit, Mihhali Lazarevi, Roald Amundseni, Robert Scotti, kes osalesid riikide uuringutes; <i>toob näiteid</i> rahvusvahelise koostöö tähendusest Antarktika uurimisel; <i>seletab erinevusi</i> Antarktika ja Arktika vahel.</p> <p>Tegevuskomponent: <i>iseloomustab</i> mandri geograafilist asendit; <i>tähistab</i> ja näitab kaardil Antarktika poolsaart, Weddeli ja Rossi meresid.</p> <p>Väärtuskomponent: <i>hindab</i> Ukraina rolli Antarktika uuringutes.</p>	<p>Teema 1. Üldandmed Antarktika kohta Geograafiline asend. Arktika ja Antarktika uurimine. Ukraina eksperimentaaljaam "Akadeemik Vernadski ". Mandri rahvusvaheline staatus.</p>	<p>Keskkonnaohutus ja jätkusuutlikkus Diskuteerib inimese mandril tegutsemise erinevate viiside perspektiivsete suundade üle.</p>
	<p>Teadmuslik komponent: <i>teab ja seletab</i> Antarktika taimede ja loomade esindajaid, nende kohastumisi.</p>	<p>Teema 2. Mandri loodus Tektooniline ehitus, pinnavormid, kliima, Antarktika taimestik ja loomastik. Loodusrikkused, nende kasutamine. Mandri ökoloogilised probleemid.</p>	

	<p>Tegevuskomponent: <i>iseloostab</i> Antarktika, Antarktika loodust; <i>iseloostab</i> tektoonilise ehituse, kliima omapära; <i>seletab</i> lausjää moodustumise põhjust, selle mõju mandri loodusele.</p> <p>Väärtuskomponent: <i>põhjustab</i> arvamusi Antarktika mõjust planeedi ökosüsteemidele.</p>		
23	IV OSA. Põhjapoolkera mandrid		
	<p>Teadmuslik komponent: <i>teab</i> mandri uurijaid, tektoonilise ehituse omapära, peamisi pinnavormi vorme, kliimatüüpe, siseveekogusid, loodusvööndid mandril.</p> <p>Tegevuskomponent: <i>iseloostab</i> mandri geograafilist asendit; <i>seletab</i> pinnavormide paiknemise seaduspärasusi, kliimat, siseveekogusid, taimi ja loomi, loodusvööndeid, i majandustegevuse mõju mandri loodusele; <i>analüüsib</i> maavarade paiknemist mandril ja selle mõju majandustegevusele; <i>leiab ja näitab erinevatel kaartidel:</i> lahed: Hudsoni, Mehhiko, California, Alaska;</p>	<p>Teema 1. Põhja-Ameerika Geograafiline asend. Avastamise ja hõlvamise ajalugu. Tektooniline struktuur, pinnavormid, maavarad. Kliima üldiseloostus. Kliimavööndid ja kliimatüübid. Maismaaveekogud. Loodusvööndid. Kõrgvööndid mägedes. Inimese poolt põhjustatud muutused mandri looduses. Kaasaegsed ökoloogilised probleemid. Tuntuimad objektid, mis on kantud UNESCO Maailma looduspärandisse. Populatsioon. Riigid. Ukraina ja Põhja-Ameerika riigid.</p> <p>Praktiline töö 9. Geograafilised objektid Põhja-Ameerika kontuurkaardil.</p> <p>Uuringud Marsruudi koostamine reisiks läbi UNESCO Maailma looduspärandisse kantud Põhja-Ameerika objektide.</p>	<p>Keskkonnaohutus ja jätkusuutlikkus Näide loodusliku tasakaalu häirimisest mandril ja võimalused selle kõrvaldamiseks.</p> <p>Tervis ja ohutus Põhjustab tornaado, maavärina teket ja nende mõju inimesele.</p> <p>Kodanikuvastutus Tuvastab seose sotsiaalse arengu taseme ja ökosüsteemi seisundi vahel.</p> <p>Ettevõtlikkus ja finantskirjaoskus Mõistab Ukraina ja Põhja-Ameerika riikide suhete tähtsust.</p>

<p>saared: <i>Gröönimaa, Newfoundland, Suured Antillid (Kuuba, Haiti, Jamaika), Väiksed Antillid, Kanada</i></p> <p>Arktiline arhipelaag; poolsaared: <i>Labrador, Florida, California, Alaska, Yukatan;</i></p> <p>tasandikud: <i>Kesktaandikud, Laurentiuse kõrgustik, Mehhiko madalik;</i> mäed: <i>Kordiljeerid, Delani (linn Mackinley), Kaljumäed, Apalachid;</i> jõed: <i>Mississippi, Mackenzie, Yukon, Colorado;</i> kosk Niagara;</p> <p>järved: <i>Suured (Ülemine, Michigan, Huron, Eri, Ontario), Suur Soolameri;</i> riigid ja nende pealinnad: <i>USA, Kanada, Mehhiko;</i> võrdleb pinnavormi ja kliimat Põhja ja Lõuna-Ameerikas; <i>määratleb</i> mandri looduslike komplekside majandusliku kasutuse peamisi suundi;</p> <p><i>uurib</i> objekte Põhjas-Ameerika, mis on kantud UNESCO Maailma looduspärandisse.</p> <p>Väärtuskomponent: <i>põhjendab</i> mandri geograafilise asendi mõju selle loodusele, hõlvamise omapära inimese poolt; <i>hindab</i> majandustegevuse mõju mandri loodusele; <i>hindab</i> majandusliku arengut; <i>teeb järelduse</i> tornaado, maavärina mõjust inimesele.</p>		
--	--	--

<p>Teadmuslik komponent: <i>teab</i> mandri uurijaid, omapära tektoonilises ehituses, peamisi pinnavormivorme, kliimatüüpide geograafilist paiknemine,</p>	<p>Teema 2. Euraasia Geograafiline asend. Euraasia jaotus kaheks maailmajaoks. Mandri uurimine ja hõlvamine. Tektooniline ehitus. Pinnavormid. Maavarad.</p>	<p>Keskkonnaohutus ja jätkusuutlikkus Näide loodusliku tasakaalu häirimisest mandril ja võimalusi selle kõrvaldamiseks.</p>
--	--	---

<p>siseveekogusid, loodusvööndeid mandril.</p> <p>Tegevuskomponent: <i>iseloostab</i> mandri geograafilist asendit; <i>seletab</i> pinnavormide, kliima, tüüpilisi taimi ja loomi, mandri loodusvööndeid; <i>analüüsib</i> maavarade paiknemise omapära mandri territooriumil ja selle mõju majandustegevusele; <i>leiab ja näitab erinevatel kaartidel:</i> mered: <i>Põhjameri, Balti, Vahemeri, Must meri, Aasovi, Barentsi, Ida-Siberi, Kollane, Jaapani, Beringi, Lõuna-Hiina, Araabia</i>; lahed: <i>Biskaia, Bengaali, Pärsia</i>; väinad: <i>Bosporus, La-Manche</i>, saared: <i>Suurbritannia, Irimaa, Novaja Zemlja, Sahhalin, Jaapan, Suured Sondid (Kalimantan, Sumatra, Jaava), Filipiini, Sri Lanka, Taiwan</i>; poolsaared: <i>Balkani, Apenniini, Püreneed, Skandinaavia, Taimõr, Tšukotka, Kamtšatka, Korea</i>,</p>	<p>Kliima üldiseloostus. Kliimavööndid ja kliimatüübid. Maismaaveed. Loodusvööndid. Vertikaalsed vööndid. Inimese poolt põhjustatud muutused mandri looduses. Tuntuimad UNESCO Maailma looduspärandisse kantud objektid. Populatsioon. Suurimad riigid Euroopas ja Aasias. Ukraina seosed riikidega Euroopas ja Aasias.</p> <p>Praktiline töö</p> <p>10. Geograafiliste objektide nimetuste tähistamine Euraasia kontuurkaardil.</p> <p>11. Kliimatüüpide määramine Euraasia paraskliimavööndi kliimadiagrammide abil.</p> <p>Uuringud</p> <p>Kujutletava reisi sooritamine piki 50ndat paralleeli: marsruudi kaartide koostamine näidates riike, looduslikke objekte.</p>	<p>Tervis ja ohutus Põhjendab stiihiliste sündmuste (tsunami, maaväring) teket ja mõju inimesele.</p> <p>Kodanikuvastutus Tuvastab seose sotsiaalse arengu taseme ja ökosüsteemide seisundi vahel</p> <p>Ettevõtlikkus ja finantskirjaoskus Mõistab Ukraina ja Euraasia riikidevaheliste suhete tähtsust.</p>
<p><i>Indohiina, Malaka, Hindustan, Araabia, Väike-Aasia, tasandikud: Idaeuroopa, Läänesiberi, Suur Hiina tasandik, Kaspiaäärne, Keskdoonau, Indo-Gangese, Mesopotaamia madalikud, kõrglavad Dekan, Keksiberi, Kasahhi kulumiskingustik; mäed: Püreneed, Alpid, Apenniinid, Karpaadid, Skandinaavia, Uurali, Kaukaasia, Tjan-Šan, Himaalaja (linn Džomolungma); mägismaad: Tiibet, Iraani; vulkaanid: Hekla, Vesuuvi,</i></p>		

	<p><i>Kljutševskaja sopka, Fudžijama;</i> <i>kõrbed: Karakum, Gobi, Rub-el-Hali;</i> <i>jõesed: Rein, Doonau, Dnepr, Volga,</i> <i>Ob, Jenissei, Leena, Amuur, Huang</i> <i>He, Jangtse, Mekong, Ganges, Indus,</i> <i>Euftrat, Tigris; järved: Kaspia, Genfi,</i> <i>Svitjaz, Laadoga, Baikal, Surnumeri;</i> riigid ja nende pealinnad: <i>Ukraina,</i> <i>Saksamaa, Prantsusmaa,</i> <i>Suurbritannia, Itaalia, Venemaa,</i> <i>Hiina, India, Jaapan, Türgi;</i> <i>võrdleb</i> kliimatüüpe Euraasia parasvöötmes, kõrgusvöötmeid erinevates mägisüsteemides; <i>tuvastab</i> Euraasia looduse mitmekesisuse põhjuseid . Väärtuskomponent: <i>väljendab arvamusi</i> riikide looduslike tingimuste mõjust majandusele Ukrainas ja valikriikides; <i>hindab</i> inimese majandustegevuse toimimise tagajärgi</p>		
	<p>mandri loodusele; <i>põhjustab arvamusi</i> Ukraina sidemetest Euroopa ja Aasia riikidega; <i>teeb järeldusi</i> mandri loodusvarade majandusliku kasutuse põhisuundadest, looduskatastroofidest ja nende mõjust inimesele.</p>		
5	V OSA. Ookeanid		

<p>Teadmuslik komponent: nimetab suured veeobjektid – mered, lahed, väinad; erineva tekkega saared, loodusrikkused.</p> <p>Tegevuskomponent: iseloomustab Vaikse ookeani geograafilist asendit; uurib pinnavormide, hoovuste, saarte teket; leiab ja näitab erinevatel kaartidel: hoovused: Põhja ja Lõuna Passaat, Kurasio, Läänetuulte, California, Peruu, Põhja-Vaikse ookeani, Idaaustraalia; saared: Uus Meremaa, Uus Guinea, Havai, Marianne, võrdleb veemasside omadusi Vaikse ookeani erinevates osades.</p> <p>Väärtuskomponent: põhjendab ookeani kliima seost õhu ringlemisega ja hoovustega, orgaanilise maailma omapära; hindab ookeani mõju inimtegevusele lähimandritel; teeb järelduse tsunami moodustumise mehhanismist.</p>	<p>Teema 1. Vaikne ookean Geograafilist asend. Saared Vaikses ookeanis, nende päritolu ja looduslik omapära. Pinnavormid. Kliima ja vesi. Orgaaniline maailm ja looduslikud ressursid. Ookeani kaitse. Ookeani mõju inimeste elutegevusele lähimandritel.</p> <p>Praktiline töö 12. Ookeanide geograafiliste objektide ja hoovuste tähistamine kontuurkaardil (etapiviisil iga ookeani uurimisel).</p>	<p>Keskkonnaohutus ja jätkusuutlikkus Pakub välja teid Maailmamere ökoloogiliste probleemide lahenduseks.</p> <p>Tervis ja ohutus Analüüsib erinevate meretoodete kasulikkust ja kahjulikkust tervisele.</p> <p>Ettevõtlikkus ja finantskirjaoskus Maailmamere ressursside ratsionaalne kasutamine.</p>
--	---	--

<p>Teadmuslik komponent: <i>nimetab</i> suuri veekogusid – mered, lahed, väinad, loodusvarad.</p> <p>Tegevuskomponent: <i>iseloostab</i> Atlandi ookeani geograafilist asendit; <i>kirjeldab</i> pinnavormide teket, hoovusi, näitab <i>kaartidel</i>: hoovusi: Golfi hoovus, Kanaari, Labradori, Brasiilia, Bengaali; saar: Island; <i>iseloostab</i> ookeani kliima omapära; <i>võrdleb</i> ookeani hoovuste mõju ookeanile.</p> <p>Väärtuskomponent: <i>esitab arvmust</i> ookeani reostuse kohta; <i>hindab</i> Atlandi ookeani mõju mandri loodusele ja inimtegevusele.</p>	<p>Teema 2. Atlandi ookean Geograafiline asend. Pinnavormid. Kliima ja vesi. Looduslikud ressursid, nende kasutamine. Ookeani kaitse. Ookeani mõju inimtegevusele lähimandritel.</p>	
<p>Teadmuslik komponent: <i>nimetab</i> suured veeobjektid – mered, lahed, väinad; erineva tekkega saared, loodusrikkused.</p>	<p>Teema 3. India ookean Geograafiline asend. Põhjapinnavorm. Kliima ja veestik. Majandustegevus.</p>	

	<p>Tegevuskomponent: <i>iseloostab</i> ookeani geograafilise asendit, selle looduslikke ressursse; <i>uurib</i> ookeanipõhja pinnavormide ja hoovuste teket, orgaanilise maailma esindajate levikut; <i>leiab ja näitab kaartidel:</i> hoovused: Madagaskari, Lääneaustralia, Läänetuuled; <i>võrdleb</i> India ookeani geograafilise asendi omapära Vaikse ja Atlandi ookeaniga; <i>seletab</i> ookeani mõju mandri loodusele ja inimeste elutegevusele.</p> <p>Väärtuskomponent: <i>hindab</i> inimtegevuse toime tagajärgi ookeanile.</p>	<p>ookeanis. Looduse kaitse. Ookeani mõju inimtegevusele lähimandritel.</p>	
	<p>Teadmuslik komponent: <i>teab</i> ookeani uurimise ajalugu; <i>nimetab</i> suuri veeobjekte – mered, lahed, väinad; tekkelt erinevad saared, loodusrikkused.</p> <p>Tegevuskomponent: <i>iseloostab</i> ookeani geograafilise asendi omapära; jääkatte leviku omapära; <i>uurib</i> pinnavormide teket, orgaanilise maailma esindajate levikut; <i>seletab</i> ookeani geograafilise asendi mõju kliimale.</p>	<p>Teema 4. Põhja-Jäämeri Põhja-Jäämere geograafiline asend. Ookeani geograafiliste uuringute ajalugu. Pinnavormid. Kliima ja veestik. Jäärežiim. Ookeani mõju inimtegevusele lähimandritel.</p>	

	<p>Väärtuskomponent: <i>hindab</i> ookeani looduslike ressursside kasutamise võimalusi ja sellega seotud ökoloogilisi probleeme.</p>		
2	VI OSA. Inimtegevuse mõju loodusele		
	<p>Teadmuslik komponent: <i>Teab ja mõistab</i> mandrite ja ookeanide ressursse. Tegevuskomponent: <i>seletab</i> inimtegevuse mõjul toimvaid muutusi ökosüsteemides. Väärtuskomponent: <i>põhjustab</i> looduse kasutamisega kaasnevaid muutusi; <i>hindab</i> inimese poolt mandrite ja ookeanide looduslike rikkuste kasutuse tagajärge; <i>annab</i> loodusressurssidele majandusliku hinnangu.</p>	<p>Teema 1. Mandrite ja ookeanide loodusrikkuste kasutamine Loodusrikkused mandritel ja ookeanides. Ressursside kasutamise tagajärjed. Loodusliku tasakaalu rikkumine. Inimtekkelised maastikud.</p>	<p>Keskkonnaohutus ja jätkusuutlikkus Analüüsib loodusliku tasakaalu rikkumist oma asukohas. Kirjeldab inimtekkelisi maastikke oma territooriumil. Mõistab ja pakub mandrite ja ookeanide ökoloogiliste probleemide lahendusi.</p>
	<p>Teadmiste komponent: <i>teab ja mõistab</i> keskkonna saastamise allikaid, rahvusvaheliste organisatsioonide rolli looduskaitstes. Tegevuskomponent: <i>eristab</i> peamisi keskkonna saastamise tegureid: keemiline, bioloogiline, füüsikaline (soojus, kiirgus, heli); <i>leiab ja näitab kaardil</i> tuntud looduskaitsealad, ökokatastroofi alad; <i>prognoosib</i> muutusi looduslikes tingimustes</p>	<p>Teema 2. Mandrite ja ookeanide ökoloogilised probleemid Keskkonna saastamine. Reostuse peamised allikad. Rahvusvaheline koostöö ökoloogiliste probleemide lahendamisel. Rahvusvahelised organisatsioonid looduskaitse alal. Uuringud Ökoloogiliste probleemide lahendamise teed.</p>	

	inimtegevuse mõjul; <i>analüüsib</i> keskkonna saastamise taset mandritel ja ookeanides monitooringu näitude alusel. Väärtuskomponent: <i>hindab</i> mandrite ja ookeanide ökoloogiliste probleemide lahendvõimalusi; hindab rahvusvahelise koostöö rolli probleemide lahendamisel.		
6	AJARESERV		

8. klass

GEOGRAAFIA „Ukraina maailmas: loodus, rahvastik“ (70 tundi, 2 tundi nädalas)

Kogus tunde	Riiklikud nõudmised õpilase üldharidustasemele	Õppematerjali sisu	Läbivad teemad
2	SISSEJUHATUS		
	Teadmuslik komponent: <i>nimetab</i> kursuse objektid; <i>osutab</i> Ukraina geograafiaalastele saavutustele minevikus ja praegu; Tegevuskomponent:	Ukraina füüsilise ja majandusgeograafia uurimisobjektid ja uurimismeetodid. Geograafiaalane info Ukraina territooriumi kohta minevikus. Herodotus, Guillome Boplan, Stepan Rudnitski, kaasaegsed geograafilised saavutused.	Kodanikuvastutus Mõistab geograafia teadmiste olulisust Ukraina arengu aktuaalsete probleemide lahendamisel.

	<p>iseloomustab füüsilise ja majandusgeograafia uuringute meetodeid; eristab mõisteid "füüsiline geograafia" ja "majandusgeograafia"; oskab kasutada geograafilise info allikaid.</p> <p>Väärtuskomponent: <i>hindab</i> füüsilise ja majandusgeograafia teadmiste olulisust endale ja ühiskonnale.</p>		
7	I osa. Geograafiline kaart ja töö sellega		
	<p>Teadmiste komponent: <i>nimetab</i> geograafilise info allikaid; kaartide elemendid; <i>seletab</i> erinevusi eri tüüpi kaartide vahel, kartograafiliste projektsioonide vahel.</p> <p>Tegevuskomponent: <i>tunneb</i> kaartide tüüpe sisu ja eesmärgi järgi; <i>iseloomustab</i> geograafiaalase info saamise meetodeid ja vahendeid üldgeograafilistest ja temaatilistest kaartidest; <i>määratleb</i> objekte, suundi, kaugusi, geograafilisi koordinaate kaartidel; <i>oskab</i> kasutada kaarte ja atlaseid, kartograafilisi interneti allikaid; <i>rakendab</i> kaasaegseid navigatsioonisüsteeme praktikas.</p> <p>Väärtuskomponent: <i>hindab</i> geograafiaalase info allikate tähtsust elutegevuse jaoks.</p>	<p>Teema 1. Geograafiline kaart Ukraina kujutamine kartograafilistes töödes. Kaardid ja atlased. Riiklik atlas, digikaardid. Kaardid internetis. Geograafiline info ja kaasaegsed navigatsioonisüsteemid. Kaartide elemendid, kartograafilised projektsioonid ja moonutuste tüübid geograafilistel kaartidel. Kaartide klassifitseerimine. Geograafiliste objektide ja sündmuste kujutusviisid kaartidel.</p>	<p>Keskkonnaohutus ja jätkusuutlikkus Mõistab kaasaegsete navigatsioonisüsteemide olulisust ja tähtsust enda ja teiste ohutuse tagamiseks.</p> <p>Ettevõtlikkus ja finantskirjaoskus Oskab leida ja analüüsida infot looduslikest ja sotsiaalsetest nähtustest ja protsessidest geograafiaalase info allikatest.</p>

	<p>Teadmuslik komponent: <i>nimetab</i> topograafiliste kaartide elemente; <i>seletab</i> topograafiliste kaartide lugemise omapära.</p> <p>Tegevuskomponent: <i>loeb</i> topograafilisi kaarte, linnaplaane, transpordi liiklusskeeme; <i>iseloostab</i> topograafilistest kaartidest info saamise meetodeid ja vahendeid; <i>määratleb</i> objekte, suundi, kaugusi, geograafilisi koordinaate, punktide kõrgust topograafilise kaardi järgi; <i>oskab</i> töötada grupis ja meeskonnas; <i>rakendab</i> saadud teadmisi maastikul orienteerumiseks.</p> <p>Väärtuskomponent: <i>hindab</i> topograafiliste kaartide tähendust igapäevaelus ja majandustegevuses.</p>	<p>Teema 2. Topograafilised kaardid Topograafiliste kaartide lugemine ja praktiline kasutamine.</p> <p>Praktiline töö Suundade, kauguste, pindalade, geograafiliste koordinaatide, punktide, kõrguste määramine topograafilise kaardi järgi.</p> <p>Uuringud Marsruutide koostamine topograafilise kaardi järgi ja nende põhjendus.</p>	
6	II osa. Ukraina		
	<p>Teadmuslik komponent: <i>nimetab</i> poliitilise kaardi tunnuseid; <i>seletab</i> erinevust mõistete vahel «maa», «riik», «sõltuv territoorium».</p> <p>Tegevuskomponent: iseloostab Ukraina geograafilist asendit; eristab riikide füüsilist, majanduslikku, poliitilis-geograafilist asendit; <i>näitab</i> kaardil maismaa ja merepiire;</p>	<p>Teema 1. Ukraina Euroopa ja maailma poliitilisel kaardil Maailma poliitiline kaart. Geograafiline asend (füüsilis-geograafiline, majandusgeograafiline, poliitilis-geograafiline.) Ukraina riiklik territoorium. Riigipiirid, territooriumi mõõtmed, äärmuspunktid, geograafilised keskused ja Euroopa.</p> <p>Praktiline töö 2. Naaberriikide piiride tähistamine kontuurkaardil, äärmuspunktide tähistamine, Ukraina ja Euroopa geograafiliste keskuste tähistamine; koordinaatide</p>	<p>Tervis ja ohutus Mõistab ajavööndite mõju inimese tervisele.</p> <p>Kodanikuvastutus Mõistab riigi geograafilise asendi mõju selle sotsiaal-majanduslikule arengule.</p>

		määramine, Ukraina territooriumi ulatuse määramine kraadides ja km.	
	<p>maismaid ja territoriaalvett, Ukraina äärmuspunktid, Ukraina naaberriigid; Ukraina keskused.</p> <p><i>Määratleb</i> kaartide abil Ukraina territooriumi ulatust kraadides ja kilomeetrites.</p> <p>Väärtuskomponent: <i>põhjab</i> Ukraina geograafilise asendi mõju Euroopa ja maailma majanduslikele ja poliitilistele protsessidele neis riikides; <i>hindab</i> Ukraina poliitilis-geograafilist asendit ja geograafilist asendit.</p>	<p>Uuringud Võrdlev hinnang Ukraina geograafilisele paiknemisele teiste maailma riikidega (2 – 3 oma valikul).</p>	

	<p>Teadmuslik komponent: <i>nimetab</i> Ukraina administratiiv-territoriaalsed üksused; seletab Ukraina kaasaegse administratiiv-territoriaal jaotuse omapära; <i>toob näited</i> erinevate administratiiv-territoriaalüksuste kohta geograafilise asukoha järgi Ukraina kaardil.</p> <p>Tegevuskomponent: <i>analüüsib</i> muutusi Ukraina territoriaalpiirides alates XX saj; <i>prognoosib</i> Ukraina administratiiv-territoriaal ülesehituse muutuste majanduslikke ja sotsiaalseid tagajärgi; <i>näitab kaardil</i> Ukraina administratiiv-territoriaalseid üksusi; Ukraina piiride muutumine XX saj.</p> <p>Väärtuskomponent: <i>hindab</i> teadmiste tähtsust riigi administratiiv-territoriaalsest ülesehitusest;</p>	<p>Teema 2. Ukraina administratiiv-territoriaalne jaotus</p> <p>Ukraina territooriumi piiride muutused alates XX saj. Kaasaegse administratiiv-territoriaalse jaotuse omapära, selle probleemid ja täiendamise viisid.</p>	<p>Kodanikuvastutus Mõistab piiride rolli riikide julgeolekuks.</p>
	<p><i>teeb järeldusi</i> oma asustatud punkti kohast kaasaegsete territoriaalmuutuste kontekstis.</p>		

	<p>Teadmuslik komponent: <i>teab</i> erinevaid ajavööndeid, selle rahvusvahelist lugemise süsteemi; seletab erinevust mõistete «kohalik aeg», «vööndiaeg» vahel.</p> <p>Tegevuskomponent: <i>analüüsib</i> ajavööndite kaarti Maal; määratleb kohalikku ja vööndiaega, aega maailma maades ja Ukrainas.</p> <p>Väärtuskomponent: <i>põhjendab</i> suveaja mõju majanduslikule tegevusele ja inimese tervisele;</p>	<p>Teema 3. Ajavööndid Ukrainas Ajavööndid. Kohalik aeg. Vööndiaeg. Suveaeg. Ukraina aeg.</p> <p>Praktiline töö 3. Maa ajavööndite kaartide analüüs. Ülesannete lahendamine aja määratlemiseks.</p> <p>Uuringud Reisimarsruudi planeerimine maailma maades ajaerinevuste määramisega neis võrreldes Kiievi ajaga.</p>	
34	III osa. Ukraina looduslikud tingimused ja ressursid		
	<p>Teadmuslik komponent: <i>nimetab</i> pinnavorme; toob näiteid maavaradest nende kasutuse järgi; <i>formuleerib</i> mõisted "platvorm", "kilp", "mandrilava", "kurrutusala".</p> <p>Tegevuskomponent: <i>Leiab ja näitab</i> kaartidel:</p>	<p>Teema 1. Pinnamood, tektooniline ja geoloogiline ehitus, mineraalressursid</p> <p>Pinnavormid. Madalike, kõrgustike, mägede, jõeorgude paiknemine. Maa geoloogiline ajalugu. Geoloogiline ajaarvestus. Geoloogilised ajajärgud. Kaart "Tektooniline ehitus". Peamised tektoonilised struktuurid. Pinnamoe seos tektooniliste struktuuridega. Geoloogiline ehitus. Neotektoonilised liikumised. Geoloogilise ehituse ja tektoonika toime inimtegevusele.</p>	<p>Keskkonnaohutus ja jätkusuutlikkus</p> <p>Mõistab looduse terviklikkust ja selle objektide ja nähtuste omavahelisi seoseid. Toob näiteid ja teeb järeldusi jätmete taaskasutuse ja ümbertöötamise vajalikkusest.</p> <p>Tervis ja ohutus</p> <p>Teab negatiivsete protsesside levikut riigi territooriumil,</p>

<p>madalikud: <i>Dnepriäärsed, Musta mere äärsed, Karpaatidetagused, Polesje; kõrgustikud: Dnepriäärsed, Podolski, Donetski, Aasoviäärsed, Hotinski (linn Berda); mäed: Ukraina Karpaadid (linn Goverla), Krimmi (linn Roman-Koš); tektoonilised struktuurid: Ida-Euroopa platvorm, Ukraina kilp, Volõna-Podolski lava, Dnepro-Donetski süvend, Musta mere äärne süvend, Sküüdi platvorm, Donetski kurrutusala, Karpaadi ja Krimmi kurrutussüsteemid; maavarade basseinid ja lademed: Donetski ja Lvov-Volõnski basseinid, Dnepri pruunsöe bassein, Lääne, Ida, Lõuna naftagaasi rajoonid, Krivoi Rogi rauamaagi bassein, Krementsugi rauamaagi rajoon, Dnepriäärne mangaanimaagi bassein, Iršani titaanmaagi ladestus, Artjomi, Slavjanski kivisoola leiukoht, Zavallovi grafiidi leiukoht; analüüsib vanuselt erinevaid mäekivimite levikut geoloogilise kaardi järgi; seletab tektooniliste nihete mõju pinnavormide moodustumisele.</i></p> <p>Väärtuskomponent: <i>põhjab</i> looduslike ressursside ratsionaalse kasutuse vajadust; <i>hindab</i> inimtegevuse mõju pinnamoele, maavarade kaevandamise tagajärgi ja vajadust maapõue kaitsta;</p>	<p>Pinnavormi e pinnamoe kujunemine. Sisemised ja välised pinnamoodi kujundavad tegurid ja protsessid. Pinnamoe tüübid päritolult. Pinnamood ja inimtegevus. Maavarad Ukrainas, nende klassifitseerimine kasutuse alusel, leviku seaduspärasused. Fossiilsed maavarad. Toimivad ja perspektiivsed basseinid ja rajoonid söe, nafta, maagaasi, turba ammutamiseks. Maagid: ladestuse ja ammutamise basseinid, rajoonid. Mineraalveed ja mudad.</p> <p>Probleemid maavarade ratsionaalse kasutusega. Oma asukoha geoloogilise ehituse, pinnamoe ja maavarade omapära.</p> <p>Praktiline töö</p> <p>4. Seoste tuvastamine kaartide järgi (tektooniliste, geoloogiliste, füüsiliste) tektoonilise, geoloogilise ehituse, pinnamoe ja maavarade vahel.</p>	<p>mis seonduvad pinnamoe, tektoonilise ja geoloogilise ehitusega (maalihked, maavärinad, karstid, varingud). Täidab ohutusreegleid maavärisemise ajal.</p> <p>Kodanikuvastutus Mõistab vajadust optimaalselt kasutada maavarasid.</p> <p>Ettevõtlikkus ja finantskirjaoskus Mõistab maavarade tähendust erinevate inimese majandustegevuste jaoks.</p>
<p><i>tuvastab</i> seoseid pinnamoe, tektooniliste struktuuride, maavarade, territooriumi geoloogilise ehituse vahel.</p>		

	<p>Teadmuslik komponent: <i>nimetab</i> peamisi kliimat kujundavaid tegureid, kliimanäitajaid, kliimatüüpe; <i>toob näiteid</i> ohtlikest ilmastikusündmustest ja nende tagajärgedest; defineerib mõisteid «ilm», «kliima», «atmosfäärifront», «tsüklon», "antitsüklon"; <i>seletab</i> kliimat kujundavaid tegureid.</p> <p>Tegevuskomponent: <i>iseloostab</i> päikeseenergia jaotumise omapära, atmosfäärifrontide, tsüklonite ja antitsüklonite liikumissuundi, kliimanäitajate aastajaotust Ukrainas; <i>määratleb</i> kliimakaardi järgi temperatuuri, õhu ja sademete jaotuse omapära; <i>võrdleb</i> sademete omapära Ukraina eriosades, kliimatingimusi oma asukohas teiste regioonidega ja nende mõju põllumajandusele; <i>analüüsib</i> ilma omapära Ukraina eri regioonides interneti abil.</p> <p>Väärtuskomponent: <i>teeb järeldusi</i> ilmaennustuse tähtsusest inimeste elutegevusele; <i>hindab</i> kliimaressursside kasutuse võimalust Ukraina majandustegevuse eri sfäärides ja olmes.</p>	<p>Teema 2. Kliima ja kliimaressursid Kliimat kujundavad tegurid: päikeseenergia, õhu ringlemine, aluspind, nende omavaheline toime. Päikesekiirguse jaotus maapinnal. Õhumassid, mis mõjutavad Ukraina territooriumi. Atmosfäärifrontid, tsüklonid ja antitsüklonid. Kliimanäitajad: temperatuur, õhuniiskus, sademed ja nende jaotus Ukraina territooriumil. Aasta- ja hooajalised kliimamuutused. Kliimakaart. Regionaalsed kliimaerinevused. Kliimaressursid. Hooajalised ilmingimused ja ilmingud. Ebasoodsad ilma-kliima ilmingud. Meteoroloogiline teenistus. Ilmaprognoos sünoptilise kaardi andmete järgi, rahvalike märkide järgi. Ilma-kliima tingimuste mõju inimese majandustegevusele ja tervisele. Atmosfääriõhu kaitse. Kliima omapära oma asukohas.</p> <p>Praktiline töö 5. Õhuniiskuse määramine antud näitude järgi. 6. Kliimanäitajate erinevuste põhjuste määramine eri regioonides Ukrainas kliimakaartide ja kliimadiagrammide analüüsi järgi.</p> <p>Uuringud Ilmaennustamine rahvalike märkide järgi ja võrdlus Interneti allikate andmetega.</p>	<p>Keskkonnaohutus ja jätkusuutlikkus Mõistab atmosfääriõhu kaitse vajadust, selle seisundi sõltuvust erinevatest inimtegevustest.</p> <p>Tervis ja ohutus Mõistab ilmingimuste mõju enesetundele ja inimese tervisele. Mõistab ilma-kliimasündmuste mõju inimese ohutusele.</p> <p>Ettevõtlikkus ja finantskirjaoskus Toob näiteid kliimaressursside kasutusest Ukraina eri majandustegevuse sfäärides ja olmes.</p>
		Massimeedia vahendid.	

<p>Teadmuslik komponent: <i>nimetab</i> maismaaveekogusid Ukraina piires; <i>formuleerib</i> mõisted «jõgi», «järv», «soo», «pinnaveed», «veehoidla», «kanal», «meandrid», "terrassid", "veerežiim", "jõe äravool", "veeressursid", "mullavee äravool", "jõelangus", "jõekalle"; <i>seletab</i> jõgede ja järvede toitumise ja veerežiimi omapära.</p> <p>Tegevuskomponent: <i>Leiab ja näitab erinevatel kaartidel</i> jõgikonnad: <i>Dnepr, Severski Donets, Lõuna Bug, Dnestr, Doonau, Lääne Bug</i>; järved: <i>Jalpug, Sasõk, Šatskie, Sinevir</i>; limaanid: <i>Dneprovsko-Bugi, Pima, Dnestrovski</i>; veehoidlad: <i>Kiievi, Kanevski, Krementšugi, Kahhovski, Dneprovskoe, Dneprodzeržinskoe, Dnestrovskoje, Petšenevskoje</i>; kanalid: <i>Severekrõmski, Dnepr – Donbass, Kahhovski</i>; <i>määratleb</i> jõgede langust ja kallakut; iseloomustab Ukraina veekogusid, veeressursside ratsionaalse kasutuse võimalusi; <i>võrdleb</i> veekogude hüdrograafilist omapära; <i>analüüsib</i> veeressursside kasutuse võimalusi.</p>	<p>Teema 3. Maismaaveekogud ja veeressursid Maismaaveekogud. Pinnaveed. Jõed. Jõetasandik. Peamised jõgikonnad ja -süsteemid. Pinnamoe mõju jõgedele. Hoovused. Langus, kalle jõgedes. Kliima mõju jõgede moodustumisele. Jõgede toitumine ja veerežiim, jõevõrgu tihedus. Jõe äravool. Järved, nende tüübid. Sood, nende tüübid ja levik, soostumise põhjused. Veehoidlad ja kanalid. Pinnaveed. Peamised arteesiabasseinid. Veeressursid Ukrainas, nende säästlik kasutus ja kaitse. Maismaaveekogud oma asukohas.</p> <p>Praktiline töö 7. Suurte jõgede, järvede, veehoidlate, kanalite nimetuste tähistamine Ukraina kontuurkaardil.</p>	<p>Keskkonnaohutus ja jätkusuutlikkus Mõistab Ukraina veeressursside säästliku kasutuse ja kaitse vajadust.</p> <p>Tervis ja ohutus Mõistab veeressursside kvaliteedi mõju inimese tervisele. Mõistab veeressursside tähendust soodsa elukeskkonna rajamisel.</p> <p>Kodanikuvastutus Teeb järeldusi veeressursside kaitsemeetmete vajalikkusest oma asukohas.</p> <p>Ettevõtlikkus ja finantskirjaoskus Mõistab vee ratsionaalse kasutuse vajadust olmes, veekulu vähendamist perekonnas.</p>
<p>Väärtuskomponent: <i>mõistab</i> Ukraina veeressursside kaitse vajadust; <i>hindab</i> olemasolevaid veeressursse oma asukohas.</p>		

<p>Teadmuslik komponent: <i>nimetab</i> peamisi muldade moodustumist mõjutavaid tegureid ja muldade tüübid; <i>seletab</i> mullatekke tingimusi, muldade leviku omapära.</p> <p>Tegevuskomponent: <i>iseloostab</i> Ukraina mullaressursse; <i>analüüsib</i> Ukraina mullakaarti.</p> <p>Väärtuskomponent: <i>teeb järeldusi</i> muldade leviku seaduspärasustest Ukraina lauskmaa osas ja mägedes; <i>Määratleb</i> muldade viljakuse mõju põllumajanduslikule tegevusele; <i>hindab</i> meetmete tähtsust viljakuse suurendamiseks ja muldade kaitseks.</p>	<p>Teema 4. Muld ja pinnaseressursid. Mulla tekkimiseks vajalikud tingimused, muldade struktuur, mulla horisondid, viljakus. Peamised muldade tüübid, nende leviku seaduspärasused. Mullakaardid. Mullaressursid Ukrainas. Mullad oma asukohas. Muldade muutumine inimese majandustegevuse tulemusel. Meetmed muldade ratsionaalseks kasutuseks ja kaitseks.</p> <p>Praktiline töö 8. Erinevate Ukraina mullatüüpide võrdlev analüüs.</p> <p>Uuringud Inimtegevuse mõju muldade viljakusele oma asukohas.</p>	<p>Kodanikuvastutus Teab ja mõistab muldade ratsionaalse kasutuse ja kaitse vajadust.</p> <p>Ettevõtlikkus ja finantskirjaoskus Oskab saada kasumit oma maatüki kasutusest. Määratleb põllumajandustegevuse sõltuvust mullatüübist.</p>
<p>Teadmuslik komponent: <i>nimetab</i> koosluste liigilist koosseisu; <i>toob näiteid</i> taimekooslustest, mis on kantud Ukraina Rohelisse raamatusse, endeemilistest ja hävimisohus taimedest.</p> <p>Tegevuskomponent: <i>iseloostab</i> Ukraina taimkatte peamisi tüüpe; <i>tunneb ära</i> taimed, mis on kantud Ukraina Punasesse raamatusse; <i>analüüsib</i> Ukraina taimestiku kaarti, majandustegevuse mõju taimkattele; <i>jälgib</i> taimestiku muutust oma asukohas</p>	<p>Teema 5. Taimestik Taimestiku mitmekesisus. Taimkatte leviku seaduspärasused Ukrainas. Taimekooslused. Ukraina Punane ja Roheline raamat. Taimed Ukrainas, nende kaitse. Taimestik oma asukohas.</p>	

	<p>Väärtuskomponent: <i>teeb järeldusi</i> taimeleviku seaduspärasustest Ukrainas; <i>hindab</i> taimede osa majandustegevuses, kasutusvõimalusi erinevates regioonides Ukrainas; <i>mõistab</i> taimeleviku säilitamise ja taastamise vajadust.</p>		
	<p>Teadmuslik komponent: <i>nimetab</i> loomastiku liigilist koosseisu; <i>toob näiteid</i> loomade aklimatiseerumisest ja reaktiivseerumisest. Tegevuskomponent: <i>iseloomustab</i> metsade, niitude, steppide, soode, veekogude faunat; <i>tunneb ära</i> loomi, kes on kantud Ukraina Punasesse raamatusse; <i>analüüsib</i> Ukraina loomastiku kaarti. Väärtuskomponent: <i>teeb järeldusi</i> peamiste loomarühmade leviku seaduspärasuste üle Ukrainas; <i>hindab</i> loomade osa inimese majandustegevuses; <i>mõistab</i> inimtegevuse mõju tagajärgi loomastikule oma asukohas.</p>	<p>Teema 6. Ukraina loomastik. Loomastiku mitmekesisus. Loomastiku leviku seaduspärasused Ukrainas. Loomad, kes on kantud Ukraina Punasesse raamatusse. Inimtegevuse mõju loomastikule. Loomad Ukrainas, meetmed nende kaitseks. Loomastik oma asukohas.</p>	<p>Keskkonnaohutus ja jätkusuutlikkus Mõistab vajadust säilitada taimi ja loomi ja nende kooslusi. Tervis ja ohutus Mõistab vajadust kasutada teatud taimede omadusi tervise tugevdamiseks ja haiguste profülaktikaks. Kodanikuvastutus Soodustab vastutustundliku kogukonnaliikme kujunemist, ühiskonna, mis: mõistab taime- ja loomaressursside ratsionaalse kasutuse vajadust; - mõistab inimese majandustegevuse mõju tagajärgi loomastikule oma asukohas.</p>
	<p>Teadmuslik komponent: <i>nimetab</i> looduslike maastike moodustumise tegureid; <i>seletab</i> konkreetsete näidete abil looduslike tegurite mõju maastikule.</p>	<p>Teema 7. Ukraina maastikud. Maastik kui ruumilis-terviklik süsteem. Kaart "Ukraina maastikud ". Looduslike maastike rajoneerimine, nende kujutamine kaartidel. Inimtekkelised maastikud. Lausmaade maastikud, nende mitmekesisus.</p>	<p>Keskkonnaohutus ja jätkusuutlikkus Mõistab vastutust looduslike ressursside säästliku kasutamise eest, selle mõju ökoloogilisele seisundile kohalikus kogukonnas, Ukrainas.</p>

	<p>Tegevuskomponent: <i>Leiab ja näitab erinevatel kaartidel</i> loodusvööndeid, mägiseid piirkondi, Musta merd, Aasovi merd; saari Ussi, <i>Džarilgatš, poolsaared Krimmi, Kertši, neem Arabatitirp, Karkiniti laht, Kertši väin;</i> iseloomustab lausmaid, metsa-, metsastepi-, stepi ja mägimaastikke; <i>analüüsib</i> maastikukaarti, looduslike ja inimese poolt loodud maastike suhet oma asukohas. Väärtuskomponent: <i>prognoosib</i> inimese majandustegevuse tagajärje mõju maastike looduslikule omapärale.</p>	<p>Loodusvööndid Ukrainas: segametsad ja laiialehelised metsad, metsastepp, stepp. Lausmaa maastike kasutamine ja kaitse. Ukraina Karpaatide ja Krimmi mägede mägimaastikud, kõrguse suurenemisega kaasnevad muutused, kasutamine ja kaitse. Musta mere ja Aasovi mere looduslikud tingimused ja ressursid, nende ratsionaalse kasutuse probleemid.</p> <p>Praktiline töö 9. Ukraina loodusvööndite võrdluse koostamine (oma valikul). Uuringud (oma valikul) Maastikud oma asukohas, nende hõlvamine ja kasutamine. Maastike leidmine maailmas, millel on sarnasus maastikega Ukrainas.</p>	<p>Tervis ja ohutus Mõistab hooliva suhtumise vajadust keskkonda kui inimese tervise ja heaolu võimalikku allikasse. Järgib ohutu käitumise reegleid looduses. Kodanikuvastutus Valmidus lahendada probleeme, mis seonduvad keskkonna seisundiga. Ettevõtlikkus ja finantskirjaoskus Mõistab looduse osa tervise taastamisel ja puhkusel.</p>
	<p>Teadmiste komponent: <i>nimetab</i> Ukraina looduslikud ressursid, keskkonna saastatuse tüübid; <i>toob näiteid</i> Ukraina kaitsealadest; <i>seletab</i> mõistete "ökoloogiline seisund", "keskkonnamonitooring", "looduskaitseala", "rahvuspark" olemust. Tegevuskomponent: <i>Leiab ja näitab erinevatel kaartidel:</i> biosfääri kaitsealad: <i>Askania-Nova, Karpaadi, Doonau, Mustamere;</i> looduskaitsealad: <i>Karadagi, Ukraina stepi, Medoborõ, Kanevski, Polesskii;</i> rahvuspargid: <i>Karpaadi, Šatskii, Sinevir, Podolskie Tovtrõ;</i> regionaalne maastikupark "<i>Meotida</i>"; <i>iseloomustab</i> kaasaegset ökoloogilist olukorda</p>	<p>Teema 8. Loodusrikkuste kasutamine Ukraina loodusrikkuste kasutamine. Peamised keskkonna saastatuse põhjused Ukrainas. Ukraina kaitsealad. Ökoloogilised tegurid Ukrainas. Keskkonna monitooring. Peamised meetmed looduslike ressursside säästlikuks kasutuseks ja keskkonna kaitseks. Looduskaitseobjektid oma asukohas. Looduskasutus jätkusuutliku arengu tingimustes.</p>	<p>Keskkonnaohutus ja jätkusuutlikkus Mõistab looduskaitse vajadust. Iseloomustab kaasaegset ökoloogilist olukorda Ukrainas ja oma asukohas. Tervis ja ohutus Hindab ökoloogiliste tegurite mõju rahvatervisele. Järgib ohutusreegleid ja käitumisnorme looduses. Ettevõtlikkus ja finantskirjaoskus Hinnang looduslikele ressurssidele turismi arendamiseks oma asukohas.</p>

	<p>Ukrainas; <i>analüüsib</i> looduslikke ressursse erinevates Ukrainas regioonides, säästliku looduskasutuse aspekte, ökoloogilise seisundi mõju rahvastiku tervisele; nimetab kaitsealaseid objekte oma kodukohas; <i>järgib</i> ohutusreegleid ja käitumisnorme looduses.</p>		
	<p>Väärtuskomponent: <i>hindab</i> Ukraina ökoloogiliste tingimuste eeliseid, nende mõju looduslike ressursside kasutuseks ja kaitseks; <i>mõistab</i> vajadust algatada kaitsealuste territooriumide hargmaiste süsteemide loomist; <i>hindab</i> ökoloogilise seisundi mõju rahvastiku tervisele.</p>	<p>Uuringud (oma valikul) Looduse tegurite toime inimese tervisele. Looduse muutumine oma asukohas inimtegevuse mõjul.</p> <p>Praktiline töö 10. Kaitsealuste objektide tähistamine Ukraina kontuurkaardil.</p>	
12	IV osa. Ukraina ja maailma rahvastik		
	<p>Teadmiste komponent: <i>nimetab</i> maailma ja Ukraina rahvaarvu; suurima rahvaarvuga riigid; <i>mõistab mõisteid</i> "loomulik rahvastiku liikumine", "loomulik iive", "demograafiline plahvatus", "demograafiline kriis", "rahvastiku poliitika", "emigreerumine", "immigratsioon"; <i>seletab</i> demograafilist olukorda, mis on moodustunud erinevates regioonides Ukrainas.</p>	<p>Teema 1. Demograafilised protsessid, maailma ja Ukraina rahvastiku soolis-vanuseline koosseis Rahvaarv maailmas ja Ukrainas. Tegurid, mis mõjutavad rahvaarvu, migratsioon.</p>	<p>Tervis ja ohutus Mõistab tervisliku eluviisi tähtsust ja selle mõju reproduktiivsele tervisele.</p>

	<p>Tegevuskomponent: <i>määratleb</i> sündimuse, suremuse, migratsiooni näitajaid, naiste ja meeste osakaalu, eri vanusegrupid riigi (regiooni) rahvastiku struktuuris; <i>näitab</i> kaardil ja nimetab maksimaalse ja minimaalse rahvaarvuga, iibega Ukraina oblastid, kõige arvukama Ukraina diasporaaga;</p> <p>leiab infot erinevatest allikatest, mis iseloomustavad maailma ja eri riikide, Ukraina ja selle oblastite rahvastikku;</p> <p><i>analüüsib</i> Ukraina ja maailma riikide (omal valikul) rahvastikupüramiide;</p> <p><i>iseloomustab</i> riikide demograafilisi näitajaid koondkartograafiliste ja -statistiliste andmete järgi, migratsiooni Ukrainas.</p> <p>Väärtuskomponent: <i>hindab</i> teadmiste olulisust demograafilistest protsessidest Ukraina ja maailma maade sotsiaal-majanduslikku arengut arvestades ;</p> <p><i>mõistab</i> vajadust järgida tervislikku eluviisi.</p>	<p>Maaailma ja Ukraina rahvastiku soolis-vanused koosseis. Rahvastiku vanus. Rahvastiku muutused maailmas ja Ukrainas. Regionaalsed erisused demograafilistes protsessides. Rahvastiku poliitika. Migratsiooni põhjused ja tüübid, peamisi suundi migratsioonivoogudes maailmas ja Ukrainas. Ukraina diaspora. Migratsioonipoliitika.</p> <p>Praktiline töö</p> <p>11. Ukraina ja maailma eri riikide rahvastikupüramiidide analüüs</p>	<p>Kodanikuvastutus Hindab mõisteid rahvaste võrdsusest ja mitmekesisusest, diskrimineerimise ja soolise ebavõrdsuse ilmingud ühiskonnas.</p>
	<p>Teadmiste komponent:</p> <p><i>nimetab</i> rahvastiku tiheduse keskmist näitajat Ukrainas ja määratleb kõige tihedamalt asustatud riigid maailmas;</p>	<p>Teema 2. Asustus</p> <p>Rahvastiku tihedus. Territoriaalsed erisused rahvastiku tiheduses maailmas ja Ukrainas. Linna ja maa-asustus. Kriteeriumid nende</p>	<p>Keskkonnaohutus ja jätkusuutlikkus</p> <p>Mõistab seoseid rahvastiku tiheduse ja geoloogilise ehituse vahel.</p>

	<p><i>mõistab</i> mõisteid «urbaniseerumine», «sub-urbaniseerumine», «aglomeratsioon», "megalopolis", "megapolis".</p>	<p>eristamiseks Ukrainas ja maailma riikides. Linnade klassifitseerimine rahvaarvu ja funktsioonide järgi. Linna ja maarahvastik. Urbaniseerumine, põhjused, mis seda tingivad. Linna aglomeratsioonid. Megapolised. Maailmalinnad. Erinevusi urbaniseerumise tasemetes ja tempodes Ukrainas ja maailmas. Suburbaniseerumine. Petlik urbaniseerumine.</p>	
--	--	---	--

	<p>Tegevuskomponent: <i>määratleb</i> territooriumi urbaniseerumise näitajaid; <i>näitab</i> kaardil ja nimetab regioone maailmas, riike, oblasti Ukrainas maksimaalse ja minimaalse rahvastiku tihedusega ja urbaniseerumise tasemega, suurimad aglomeratsioonid, maailma linnad, suurimad linnad Ukrainas; <i>leiab</i> erinevatest allikatest infot, mis iseloomustab rahvastiku asustust maailmas ja eri riikides, Ukrainas ja selle eri oblastites; eristab linna ja maa asustatud punkte, linnade tüüpe rahvastiku ja funktsioonide järgi, linna, aglomeratsiooni, megapolist ja megalopolist, urbaniseerumise tempot ja taset; võrdleb urbaniseerumise taset ja tempot Ukrainas ja maailmas.</p> <p>Väärtuskomponent: <i>hindab</i> teadmiste olulisust rahvastiku asustuse eripärast; mõistab omavahelist sidet rahvastiku tiheduse ja geoloogilise</p>		<p>Kodanikuvastutus Hindab ja seletab looduslike, demograafiliste ja sotsiaal-majanduslike tegurite mõju territoriaalsetele erisustele rahvastiku tiheduses.</p>
--	---	--	---

	<p>olukorra vahel; <i>hindab ja seletab</i> looduslike, demograafiliste ja sotsiaalmajanduslike tegurite mõju territoriaalsetele erisustele rahvastiku tiheduses.</p>		
	<p>Teadmiste komponent: <i>nimetab</i> kõige levinumad keelkonnad; <i>mõistab</i> mõisteid «rass», «rahvus», «etnos», «rahvas», «keelkond».</p>	<p>Teema 3. Rahvastiku etniline koosseis Etnosed. Kõige levinumad keelkonnad. Üherahvuselised ja paljurahvuselised riigid. Ukraina rahvastiku rahvuslik koosseis: omapära ja regionaalsed erisused.</p>	<p>Kodanikuvastutus Mõistab Ukraina rahvuslikku kultuuri; probleeme, mis tekivad, kui erinevate väärtuste ja veendumustega ühiskonnad püüavad maailmas koos elada. Mõistab vajadust tolerantse suhtumise järele teistesse religioonidesse ja etnilistesse gruppidesse.</p>
	<p>Tegevuskomponent: <i>iseloomustab</i> Ukraina rahvastiku rahvuslikku koosseisu kartograafiliste ja statistiliste andmete järgi; <i>võrdleb</i> rahvastiku etnilist koosseisu Ukraina regioonides; näitab kaardil ja nimetab üherahvuselisi ja paljurahvuselisi riike, rajoone Ukrainas, kus elavad vähemusrahvad; <i>leiab</i> erinevatest allikatest infot, mis iseloomustab eri riikide rahvastiku etnilist koosseisu. Väärtuskomponent: <i>mõistab</i> tolerantse suhtumise olulisust teiste rasside, rahvuste esindajatesse.</p>	<p>Rahvusvähemused ja etnilised grupid, nende peamine asustus.</p>	<p>Ettevõtlikkus ja finantskirjaoskus Mõistab teadmiste olulisust võõrkeeles, teiste rahvaste kultuuri tundmise vajalikkust suhtlemiseks, koostöö sidemete laiendamiseks ja ühisprojektide loomiseks.</p>

	<p>Teadmiste komponent: <i>nimetab</i> maailma religioone; <i>mõistab</i> mõistet "maailmareligioon";</p> <p>Tegevuskomponent: <i>nimetab</i> maailmareligioone ja näitab kaardil nende levikuala; <i>leiab</i> eri allikatest infot, mis iseloomustavad maailma rahvastiku religioosset koosseisu, eri riikide, Ukraina ja selle oblastite oma; <i>iseloomustab</i> kõige levinumaid religioosseid konfessioone Ukrainas.</p> <p>Väärtuskomponent: <i>hindab</i> tolerantse suhtumise olulisust teiste religioossete kogukondade esindajatesse.</p>	<p>Teema 4. Rahvastiku religioosne koosseis.</p> <p>Religioon kultuuriilminguna. Maailma religioonid. Kõige levinumad religioossed konfessioonid Ukrainas.</p>	
	<p>Teadmiste komponent: <i>nimetab</i> tööjõuressursside kogust Ukrainas; <i>mõistab</i> mõistet «tööjõuressursid», «majanduslikult aktiivne rahvastik», "rahvastiku hõive"; <i>seletab</i> töötuse põhjused.</p>	<p>Teema 5. Rahvastiku tööhõive maailmas ja Ukrainas</p> <p>Tööjõu ressursid. Tööjõuressursid ja nende kvaliteet. Majanduslikult aktiivse rahvastiku hõive. Rahvastiku tööhõive probleemid.</p>	<p>Ettevõtlikkus ja finantskirjaoskus</p> <p>Mõistab teadmiste olulisust tööjõu ressurssidest ja rahvastiku tööhõivest riikide sotsiaalmajanduslikuks arenguks.</p>

	<p>Tegevuskomponent: <i>määratleb</i> töötuse näitajaid; näitab kaardil ja nimetab Ukraina oblasteid maksimaalse ja minimaalse tööjõuressursside kogusega; <i>leiab</i> erinevatest allikatest infot tööhõive probleemide kohta eri riikides, Ukrainas ja selle oblastites; <i>iseloostab</i> tööjõuressursside kogust ja kvaliteeti eri riikides ja Ukrainas; võrdleb rahvastiku tööhõive struktuuri eri riikides ja Ukrainas.</p> <p>Väärtuskomponent: <i>mõistab</i> teadmiste olulisust tööjõuressurssidest ja rahvastiku hõivest tööga riigi sotsiaalmajanduslikuks arenguks.</p>		
3	V osa. Loodus ja rahvastik oma administratiivses regioonis		
	<p>Teadmiste komponent: <i>seletab omavahelisi seoseid</i> looduslike komponentide, looduslike tingimuste ja looduslike ressursside mõju vahel rahvastiku asustusele oblastis ja oma asukohas.</p> <p>Tegevuskomponent: <i>iseloostab</i> oma asukoha administratiivses oblastis: pinnavorme ja geoloogilist ehitust, kliimat, taimkatet, loomastikku, maastikku, rahvastikku;</p>	<p>Teema 1. Geograafiline asend, administratiiv-territoriaalne jaotus, tekkimise ja arengu ajalugu.</p> <p>Teema 2. Loodus regioonis. Looduslike tingimuste ja ressursside omapära. Looduskasutus. Objekte kaitsealadelt.</p> <p>Teema 3. Rahvastik regioonis. Rahvaarv ja struktuur. Etniline koosseis. Rahvastiku hõive omapära.</p>	<p>Keskkonnaohutus ja jätkusuutlikkus Väljendab arvamust ürituste tähtsuse suhtes, mille eesmärk on looduslike ressursside säästlik kasutus ja kaitse elanike elutingimuste parandamiseks.</p> <p>Ettevõtlikkus ja finantskirjaoskus Arutab vajaduse ja võimaluse üle luua regioonis uusi ettevõtteid.</p>

	<p><i>analüüsib</i> looduslike ressursside kasutamist, looduskasutuse ökoloogilisi tagajärgi.</p> <p>Väärtuskomponent: <i>väljendab arvamusi</i> meetmetest looduslike ressursside säästlikuks kasutuseks ja kaitseks rahvastiku elutingimuste parandamiseks; <i>arutab</i> vajadust ja võimalusi luua uusi ettevõtteid regioonis.</p>	<p>Uuringud (ekskursioon) Tutvus loodusobjektidega oma asukohas.</p>	
6	AJARESERV		

9. klass
GEOGRAAFIA
„UKRAINA ja MAAILMAMAJANDUS“
(52 tundi, 1,5 tundi nädalas)

Tundide hulk	Oodatavad tulemused õpilase õppetegevusest	Õppematerjali sisu	Läbivad teemad
1	SISSEJUHATUS		

	<p>Teadmiste komponent: <i>nimetab</i> majandusgeograafia uurimisobjekti; <i>mõistab</i> mõiste «geograafiline keskkond» sisu; <i>toob näiteid</i> majandusgeograafia seostest teiste teadustega; <i>seletab</i> majandusgeograafia aktuaalsust ja uurimise vajadust; <i>formuleerib</i> põhjendatud arvamust majandusgeograafia rollist paljude ühiskondlike probleemide lahendamisel.</p>	<p>Majandusgeograafia uurimisobjekt. Majanduse ja looduse vastastikmõju geograafilises keskkonnas. Majandusgeograafia teadmiste tähtsus.</p>	<p>Kodanikuvastutus Toob näited majandusgeograafia teadmiste rakendusest tavaelus. Ettevõtlikkus ja finantskirjaoskus Mõistab geograafia võimalusi karjääri kavandamisel ja oma tegevustes.</p>
--	--	--	---

	<p>Tegevuskomponent: <i>määratleb</i> majandusgeograafia rolli geograafiliste teaduste süsteemis. Väärtuskomponent: <i>väljendab</i> nägemust majandusgeograafia teadmiste rakendusest igapäevases elus.</p>		
--	--	--	--

9	<p>I osa. Rahvamajandus ja maailmamajandus</p>		
---	---	--	--

	<p>Teadmiste komponent: <i>nimetab</i> mõistete tunnuseid „rahvamajandus“, „sisemajanduse koguprodukt“, „inimarengu indeks“; <i>eeldab</i> looduslike ja ühiskondlike tegurite mõju tootmise paiknemisele (looduslikud tingimused, toore, kütuse-energeetika, vesi, tööjõuressursid, tarbimine, transport, teadus, ökoloogia, sõja-strateegiline tegur).</p> <p>Tegevuskomponent: <i>eristab</i> majandussektoreid (primaarne, sekundaarne, tertsiaarne), <i>analüüsib</i> majandussektorite mudelit ja võrdleb seda teiste riikidega.</p> <p>Hinnanguline komponent: <i>oskab</i> analüüsida ja hinnata oma võimeid ja eelistusi ja suhestada neid tööturuga Ukrainas; <i>mõistab</i> tootmisvormide tähendust ja nende kasutust erinevates inimtegevuse sfäärides.</p>	<p>Teema 1. Rahvamajandus Rahvamajandus. Mõiste „majandusareng“ ja selle näitajad: sisemajanduse koguprodukt (SKP), SKP struktuur, inimarengu indeks. Riikide majandussektorite mudelid. Tootmise paiknemist mõjutavad tegurid.</p> <p>Praktiline töö 1. Majandussektorite mudeli analüüs.</p>	<p>Kodanikuvastutus Hindab kriitiliselt Ukrainas majanduse olukorda ja selle kohta maailmas. Ilmutab aktiivsust majandusprobleemide lahenduste leidmisel.</p> <p>Ettevõtlikkus ja finantskirjaoskus Analüüsib ja hindab oma võimalusi perekonna ja riigi heaolu kasvuks.</p>
--	---	--	--

	<p>Teadmiste komponent: selgitab mõisted „territooriumi (asustatud punkti, rajooni, regiooni, riigi) spetsialiseerumine“, „rahvusvaheline tööjaotus“, „maailmamajandus“ ("maailma majandus"), „maailmaturg“, majandussüsteemide tüübid;</p> <p><i>toob näiteid</i> erineva majandusarengu tasemega riikide kohta (ÜRO tüpologia alusel);</p> <p><i>teab ja mõistab</i> rahvusvaheliste organisatsioonide rolli maailmamajanduses;</p> <p><i>mõistab</i> maailmamajanduse arengu tendentside olemust (tootmise rahvusvahelistumine, innovatsioon, globaliseerumine, regionaalse majanduse integratsioon); maailmamajanduse paljutasemelisus;</p> <p><i>seletab</i> globaliseerumise mõju maailmamajanduse arengutempole ja rahvamajandusele erinevat tüüpi riikides.</p> <p>Tegevuskomponent:</p> <p><i>leiab ja näitab</i> kaardil riigid „Suur seitse“ (G-7), „Suur kakskümmend“ (G-20);</p> <p><i>oskab leida ja analüüsida</i> infot riikide tüpiseerimisest sotsiaal-majandusliku arengu taseme järgi.</p> <p>Hinnanguline komponent</p> <p><i>hindab</i> globaliseerumise mõju rahvastiku tegevusele (oma regiooni näitel)</p>	<p>Teema 2.</p> <p>Maailmamajandus</p> <p>Maailmamajandus (maailma majandus), maailmaturg. Mõisted „majanduse spetsialiseerumine“, „rahvusvaheline tööjaotus“.</p> <p>Erinevad majandussüsteemid. Maailma riikide tüpiseerimine majandusarengu indeksi järgi, Ukraina koht selles. Maailmamajanduse mitmetasemelisus, selle paiknemine kontseptsiooni „Keskus – perifeeria“ järgi.</p> <p>Kaasaegsed tendentsid maailmamajanduse arengus. Globaliseerumine ja regionaalne majandusintegratsioon. Hargmaised korporatsioonid ja nende mõju rahvusvahelise majandusele. Rahvusvahelised majandusorganisatsioonid.</p> <p>Praktiline töö</p> <p>2. „Suure kahekümne“ (G-20) riikide tähistamine kontuurkaardil ja nende koha määratlemine majandusliku arengu järgi.</p>	<p>Keskkonnaohutus ja jätkusuutlikkus</p> <p>Mõistab ökoloogiliste tegurite arvestamise olulisust ettevõtete paiknemisel.</p> <p>Kodanikuvastutus</p> <p>Mõistab majandusliku arengu tähendust teistes riikides ja selle arvestamine olulisust Ukraina ja oma regiooni arengus.</p> <p>Ettevõtlikkus ja finantskirjaoskus</p> <p>Mõistab rahvusvahelise tööjaotuse, globaliseerumise positiivseid ja negatiivseid tagajärgi.</p> <p>Toob näiteid globaliseerumise mõjust maailmamajanduse, regiooni, Ukraina arengule. Hindab rahvusvaheliste firmade ja organisatsioonide rolli maailmamajanduses ja Ukrainas.</p>
--	--	--	--

	<p>Teadmiste komponent: <i>nimetab</i> tegevused põllumajanduses, põllumajanduskultuuride tüübid; <i>toob näiteid</i> looduslike ja ühiskondlike tegurite mõjust põllumajanduse arengutasemele ja spetsialiseerumisele maailmas, riikides; seletab seakasvatuse, linnukasvatuse levikut maailmas, spetsialiseeritud loomakasvatuse, lambakasvatuse rajoonide moodustamist.</p> <p>Tegevuskomponent: <i>näitab</i> kaardil maailma piirkonnad, kus kasvatatakse nisu, maisi, riisi, puuvilla, kiulina, päevalille, soja, oliivi, õlipalmi, suhkruroogu, suhkrupeedi, kartulit, teed, kohvi, kakaoube, kaardil Ukraina – põllumajanduspiirkonnad, mägi- ja linnalähedased rajoonid; <i>iseloomustab</i> taimekasvatuse ja loomakasvatuse paiknemise eripära Ukrainas; analüüsib põllumajanduskultuuride ja loomakasvatuse kaarte; <i>määratleb</i> Ukraina koha põllumajandustoodangu maailmaturgudel.</p> <p>Väärtuskomponent: <i>argumenteerib</i> oma seisukohta maaressursside turu juurutamisel Ukrainas.</p>	<p>Teema 1. Põllumajandus</p> <p>Põllumajandus, selle tähtsus kaasaegses maailmas. Agraarühiskond kaasaegses maailmas.</p> <p>Agraarsuhted. Põllumajandusharud. Looduslike tegurite roll põllumajandustootmise arengus ja paiknemises. Põllumajanduse varustus maaga Ukrainas. Põllumajanduskõlvikute struktuur Ukrainas. Teravilja ja tehniliste kultuuride tootmise paiknemine Ukrainas, kartulikasvatus, juurviljakasvatus, kõrvitsaliste kasvatus, viinamarjakasvatus. Loomakasvatuse söödabaasi arendamine. Loomakasvatuse struktuur ja paiknemine. Tsonaalne spetsialiseerumine põllumajanduses Ukrainas. Mägipiirkondade ja linnalähedased põllumajandusrajoonid. Põllumajandus kodukoha regioonis. Põllumajandus maailmas. Peamiste teravilja ja tehniliste kultuuride ning loomakasvatuse paiknemine. Maailma põllumajanduse tsonaalsus. Suurimad põllumajandustoodanguga tootjariigid ja riigid-eksportijad.</p>	<p>Keskkonnaohutus ja jätkusuutlikkus</p> <p>Mõistab vajadust kaitsta ja säilitada põllumajanduskõlvikuid.</p> <p>Tervis ja ohutus</p> <p>Seletab ja toob näiteid seostest kvaliteetse põllumajandustoodangu ja inimese tervise vahel.</p> <p>Kodanikuvastutus</p> <p>Mõistab põllumajanduse rolli Ukraina majanduses. Ilmutab aktiivsust kohaliku kaupade eelistamisel, oma tootja toetamisel. Argumenteerib oma seisukohta maaressursside kasutamisest Ukrainas.</p> <p>Ettevõtlikkus ja finantskirjaoskus</p> <p>Oskab määrata talutegevuse suundi maailma maades, Ukrainas ja oma asukohas.</p>
--	---	---	---

		<p>Praktiline töö</p> <p>3. Peamiste parasvöötme ja troopiliste kliimavöötmete teravilja- ja tehniliste kultuuride määratlemine ja leitud erinevuste põhjendamine.</p>	
<p>Teadmiste komponent: <i>nimetab</i> peamisi maailma metsavööndeid; <i>seletab</i> maailma metsavööndite paiknemist, metsamassiivide paiknemist Ukrainas.</p> <p>Tegevuskomponent: <i>näitab kaardil maailma</i> parasvööndi metsa asukohta, ekvatoriaalseid ja troopilisi metsi, metsamajanduse rajoone maailmas ja Ukrainas; <i>võrdleb</i> metsaga varustatust Ukrainas, maailmas ja selle eri regioonides.</p> <p>Väärtuskomponent: <i>mõistab</i> kodaniku, kohalike kogukondade, riigi vastutust metsaressursside säilimise eest.</p>	<p>Teema 2. Metsamajandus. Peamised maailma metsavööndid. Metsaga varustatus. Metsamajandus Ukrainas.</p>	<p>Keskkonnaohutus ja jätkusuutlikkus Mõistab metsade ökoloogilist tähendust.</p> <p>Kodanikuvastutus Mõistab oma kodanikuvastutust, kohalike kogukondade, riikide vastutust metsaressursside säilitamise eest.</p> <p>Ettevõtlikkus ja finantskirjaoskus Mõistab looduslike ressursside säästliku kasutuse ja edasise täieliku ümbertöötamise olulisust.</p>	
<p>Teadmiste komponent: <i>nimetab</i> maavarade tüübid kasutuse järgi; <i>toob näiteid</i> suurimatest nafta, maagaasi, kivisöe riikidest-eksportijatest ja riikidest-importijatest; <i>mõistab</i> maardlate ja maavarade basseinide leviku seaduspärasusi; <i>seletab</i> eri riikide juhtpositsiooni mineraalitoorme maailmaturgudel, kaevandamistööstuse nihkumine keeruliste looduslike tingimustega piirkondadesse, maailmamere šelfile (mandrilavale).</p>	<p>Teema 3. Kaevandustööstus. Maavarade klassifitseerimine kasutuse järgi. Näitajaid riikide maavaradega varustatusest. Söe, nafta ja gaasi ammutamine. Peamisi seaduspärasusi söe, nafta, maagaasi maardlate paiknemises. Kõige suuremad basseinid maailmas ja riigid kivisöe, nafta ja maagaasi ammutamise järgi. Peamised ja perspektiivsed kivisöe, nafta, maagaasi ammutamise rajoonid Ukrainas.</p>	<p>Keskkonnaohutus ja jätkusuutlikkus Analüüsib primaarsektori ettevõtete tegevuse positiivseid ja negatiivseid tagajärgi looduskeskkonnale ja kogukonnale ja pakub kaalutletud lahendusi.</p> <p>Tervis ja ohutus Mõistab õhusaaste, põhjavete taseme muutuste, pinnase degradeerumise mõju rahvastiku tervisele.</p>	

<p>Tegevuskomponent: <i>Leiab ja näitab erinevat tüüpi kaartidel suurimad nafta ja maagaasi basseinid – Pärsia laht, Lääne-Siber, Sunda, Sahaara, Guinea laht, Texase, Mehhiko laht, Lääne Kanada, Põhjameri, peamised nafta ja maagaasi ammutamise rajoonid Ukrainas; suurimad söe ammutamise basseinid ja rajoonid – Ülem-Sileesia (Poola), Kuznetski (Venemaa), Karaganda (Kasahstan), kirre (Hiina), ida (India), Apalatši (USA), kagu (Austraalia), Donetsk ja Lvovi-Volõõnia (Ukraina); riigid, kus kaevandatakse rauamaake– Brasiilia, Austraalia, Kanada, Hiina, India, Ukraina, raua- ja mangaanimaagi ammutamise basseinid ja rajoonid Ukrainas; suurimad värviliste metallide maagi ammutamise rajoonid – Kordiljeerid-Andid, Aasia volframi-tinavöönd, Aafrika vasevöönd; peamised värviliste metallide maagi maardlad, mida töödeldakse Ukrainas; peamised kivisoola ammutamise keskused Ukrainas.</i></p> <p>Väärtuskomponent: <i>hindab Ukraina kohta nafta, maagaasi, söe, must- ja värviliste metallide maailmaturgudel; mõistab kütuse-energeetiliste ressursside säästliku kasutuse ühiskondlikku olulisust Ukrainas.</i></p>	<p>Kütusedefitsiidi katmise võimalused Ukrainas. Metallimaakide kaevandamine. Metallimaakide kaevandamine. Peamised seaduspärasused metallimaakide maardlate paikneminees. Riigid, kus kaevandatakse raua-, mangaanimaaki, värvilisi maake, haruldasi- ja väärismetalle. Raua- ja mangaanimaagi kaevandamise areng ja paiknemine Ukrainas. Värviliste metallide maagi maardlate töötlemine Ukrainas. Teist tüüpi loodusliku toorme kaevandamine Ukrainas ja maailma riikides. Kaevandustööstuse ettevõteted oma regioonis.</p> <p>Praktiline töö</p> <p>4. Suurimate kivisöe, nafta ja maagaasi ammutamise basseinide tähistamine kontuurkaardil.</p> <p>Uuringud</p> <p>Nafta ja maagaasi maardlate hõlvamise probleemid ja perspektiivid Musta ja Aasovi mere šelfil.</p>	<p>Ettevõtlikkus ja finantskirjaoskus</p> <p>Analüüsib statistilist infot hinnadünaamikast lähtudes mineraalressurssidele ja nende ammutamise mahtudele Ukrainas ja maailmas, seletab looduslike ja ühiskondlike tegurite mõju kasumlikkusele kaevandamistööstuse ettevõtetes.</p>
--	--	---

<p>Teadmiste komponent: <i>nimetab</i> elektrijaamade tüübid energiaallika järgi, energia säästmise võimalused; <i>toob näiteid</i> suurimatest elektrienergia riikidest-tootjatest ja riikidest-tarbijatest, riikidest, milles domineerib elektrienergia tootmine HEJ, SEJ või AEJ; <i>seletab</i> energiat tootvate võimsuste paiknemist Ukrainas.</p> <p>Tegevuskomponent: <i>Leiab ja näitab erinevatel kaartidel:</i> SEJ (HAEJ) – kaskaad SEJ Dnepril, Dnestri, Tašlõtski; AEJ – Zaporozje, Lõuna-Ukraina, Rovno, Hmelniški; HEJ – Zaporozje, Dnepriäärne, Tripoli, Ussi, Slavjanski, Ladõžinskaja, Burštõnskaja; <i>võrdleb</i> elektrienergia tootmise struktuuri Ukrainas ja juhtivates maailma riikides.</p> <p>Väärtuskomponent: <i>hindab</i> energia taastuvallikate kasutamise perspektiive maailmas, Ukrainas ja oma regioonis; selgitab elektrienergia tootmise eeliseid ja puudusi erinevat tüüpi elektrijaamades.</p>	<p>Teema 1. Elektrienergia tootmine. Elektroenergeetika tähtsus. Elektrijaamade tüübid, nende paiknemise peamised põhjused. Kütuse energeetiline bilanss. Elektroenergeetika Ukrainas. Suurimad HEJ, AEJ, SEJ, elektriedastusliinid LEP. Taastuvallikate kasutamine energia tootmisel. Elektroenergeetika ettevõtted oma regioonis. Elektroenergeetika maailmas. Elektrienergia suurimad tootjariigid ja tarbijad maailmas. Erinevusi elektrienergia tootmise struktuuris erinevat tüüpi elektrijaamades maailma maades.</p> <p>Praktiline töö (õpetaja oma valikul) 5.1. Suurimate elektrijaamade tähistamine Ukraina kontuurkaardil ja nende paiknemise selgitamine. 5.2. Elektrienergia tootmise diagrammide analüüs erinevat tüüpi elektrijaamades Ukrainas, Euroopa riikides ja maailmas.</p>	<p>Keskkonnaohutus ja jätkusuutlikkus Analüüsib erinevat tüüpi elektrijaamade tegevuse negatiivseid tagajärgi ja mõju looduskeskkonnale.</p> <p>Tervis ja ohutus Analüüsib erinevat tüüpi elektrijaamade negatiivset mõju ja tagajärgi inimeste tervisele.</p> <p>Ettevõtlikkus ja finantskirjaoskus Hindab alternatiivsete taastuvenergiaallikate kasutamise eeliseid perekonna /kogukondade vajaduseks.</p>
<p>Teadmiste komponent: <i>nimetab</i> must- ja värviliste metallide tüübid; <i>toob näiteid</i> suurimatest riikidest malmi, terase tootjatest, mida varustatakse toormega; riikidest, mis toodavad enim maailmas ja Euroopas</p>	<p>Teema 2. Metallurgia Metallurgia tähtsus majanduses. Kaasaegsed malmi ja terase tootmise tehnoloogiad. Mustmetallurgia. Mustmetallurgia ettevõtete paiknemist</p>	<p>Keskkonnaohutus ja jätkusuutlikkus Analüüsib suurte metallurgiakombinaatide mõju negatiivseid tagajärgi looduskeskkonnale võrreldes tavatehnoloogiaga.</p>

	<p>alumiiniumi, titaani, vaske; <i>mõistab</i> toorme, kütuse, elektroenergeetika, transpordi, tarbimise, ökoloogiliste tegurite mõju metallurgiakombinaatide paiknemisele, Ukraina kohta alumiiniumi maailmatoodangus; <i>seletab</i> musta- ja värvilise metallurgia ettevõtete paiknemist Ukrainas.</p> <p>Tegevuskomponent: <i>Leiab ja näitab kaartidel:</i> musta metallurgia keskused Ukrainas –Krivoi Rog, Dnepr, Kamenskoe, Zaporozje, Nikopol, Mariupol, Kramatorsk, Altševsk; värvilise metallurgia keskused Ukrainas –<i>Nikolajev, Zaporozje, Iršansk, Kiiev, Pobužskoje, Bahmut, Kamenskoje; analüüsib</i> statistilisi andmeid metallurgiatoodangu tootmise ja ekspordi mahu osas Ukrainas ja maailmas.</p> <p>Hinnanguline komponent: <i>hindab</i> metallurgiatootmise mõju tagajärgi keskkonnale ja rahvastiku tervisele; <i>hindab</i> erakapitali mõju metallurgia tootmise arengule Ukrainas.</p>	<p>mõjutavad tegurid. Värviline metallurgia. Vase, alumiiniumi, titaani sulatusettevõtete tehnoloogia omapära, paiknemist mõjutavad tegurid. Malmi, terase, valtsmetalli tootmine Ukrainas: domineerivad tehnoloogiad, ettevõtete paiknemist määravad tegurid, peamised keskused, Ukraina koht mustmetallide maailmaturul. Peamised keskused värviliste metallide tootmisel Ukrainas. Metallurgia maailmas. Suurimad mustmetallide tootjariigid ja riigid-tarbijad. Kaasaegsed malmi, terase, valtsmetalli tootmise paiknemise trendid. Suurimad värviliste metallide tootjariigid ja tarbijad maailmas.</p> <p>Praktiline töö 6. Mustmetallide tootmise toormebaasi ja põhikeskuste tähistamine kontuurkaardil Ukrainas.</p>	<p>Tervis ja ohutus Teab tervisekaitse võimalusi ja haiguste ennetamist, mis on iseloomulikud metallurgia rajoonides.</p> <p>Ettevõtlikkus ja finantskirjaoskus Hindab sekundaarse toormekasutuse eeliseid tootmises.</p>
--	--	---	---

	<p>Teadmiste komponent: <i>nimetab</i> mineraalväetiste tüübid, keemiatoodangu tüübid; <i>toob näiteid</i> suurimatest riikidest maailmas - mineraalväetiste ja polümeeride, puidu ja paberi tootjatest; <i>seletab</i> erinevate tegurite mõju keemiatööstuse toodangu, puidu- ja paberitööstuse paiknemisele.</p> <p>Tegevuskomponent: <i>näitab kaardil</i> suurimad mineraalväetiste, kummitoodete, olmekeemia, ravimite tootmise</p>	<p>Teema 3. Keemiatööstus. Puidu, paberi tootmine. Keemiatööstuse tehnoloogia omapära. Peamise keemiatööstuse toodangu, farmaatsiatoodangu, kummi- ja plastesemete tootmise paiknemine Ukrainas. Peamised keemiatööstuse keskused ja nende paiknemist mõjutavad tegurid. Suurimad mineraalväetiste, polümeeride, ravimite tootjariigid.</p>	<p>Keskkonnaohutus ja jätkusuutlikkus Analüüsib suurte keemiaettevõtete toime negatiivseid tagajärgi looduskeskkonnale võrreldes tavatehnoloogiaga.</p> <p>Tervis ja ohutus Analüüsib olmekeemia toodangu näiteid erinevatelt tootjatelt, võrdleb nende mõju inimese tervisele.</p> <p>Kodanikuvastutus Teab pere (kogukondade) prügisortimise võimalusi;</p>
--	---	--	--

<p>keskused Ukrainas <i>Konstantinovka, Severodonets, Kamenskoje, Tšerkassõ, Sumõ, Zaporožje, Odessa, Janõ Kapu (Krasnoperekopsk), Belaja Tserkov, Harkov, Kiiev, Uman</i>, puidu ja paberi tootmise keskused Ukrainas; <i>analüüsib</i> seoseid keemiatööstuse, metallurgia ja muude tootmistüüpide vahel.</p> <p>Väärtuskomponent hindab keemiatööstuse toodangu ja paberi tootmise mõju keskkonnale ja rahvastiku tervisele; hindab keemiatööstuse tootmise mõju riigi sotsiaal-majandusliku arengu tasemele.</p>	<p>Puidu ja paberi tootmine: tehnoloogiate omapära ja ettevõtete paiknemist mõjutavad tegurid. Puidu ja paberi tootmine Ukrainas. Suurimad puidu- ja paberitootjad riigid maailmas.</p>	<p>eristab pakkematerjalide tüüpe taaskasutuse määra ja pakub jäätmetekke vähendamise viise.</p> <p>Ettevõtlikkus ja finantskirjaoskus Hindab sekundaarse toorme kasutuse eeliseid.</p>
---	---	--

	<p>Teadmiste komponent: <i>nimetab</i> masinaehituse ettevõtete toodangu tüübid; eri masinate ja seadmete tootmise paiknemist määravad tegurid; <i>toob näiteid</i> suurimatest sõiduautode, lennukite, merelaevade, tööpinkide, elektroonika riikidest-tootjatest; <i>seletab</i> transpordivahendite, tööstusseadmete, põllumajandustehnika, elektrotehnika ja olme elektroonika tootmise paiknemist; <i>mõistab</i> probleemide tekkimise põhjuseid masinate ja seadmete tootmises Ukrainas.</p> <p>Tegevuskomponent: <i>näitab kaardil</i> suurimad masinate ja seadmete tootjariigid – <i>USA, Kanada, EL riigid, Jaapan, Hiina</i>, uued industriaalriigid, suurimad masinaehituse keskused Ukrainas; <i>iseloomustab</i> kaasaegseid arengutrende ja masinate ja seadmete tootmise paiknemisel.</p> <p>Väärtuskomponent <i>hindab</i> masinaehituse rolli maailma ja Ukraina majanduse arengus.</p>	<p>Teema 4. Masinaehitus</p> <p>Masinaehituse roll kaasaegses maailmas. Ettevõtete mitmekesisus ja nende paiknemist mõjutvad tegurid. Spetsialiseerumine ja koostöö masinaehituses. Masinaehitus Ukrainas. Suurimad transpordivahendite, tööstusseadmete, põllumajandustehnika, olmeelektrotehnika ja elektroonikatoodangu tootmise keskused. Masinaehituse ettevõtted oma regioonis. Masinaehitus maailmas. Seos regiooni, riigi majandusliku arengu taseme ja masinaehituse arengu taseme vahel. Suurimad lennukite, sõiduautode, merelaevade, tööpinkide, arvutite, robotika tootjariigid.</p> <p>Praktiline töö</p> <p>7. Ukraina transpordivahendite tootmise keskuste tähistamine kontuurkaardil ja nende paiknemise tegurite selgitamine.</p>	<p>Ettevõtlikkus ja finantskirjaoskus</p> <p>Hindab masinaehituse eri ettevõtete paiknemise eeliseid väikelinnades, asulates.</p>
--	---	--	--

<p>Teadmiste komponent: <i>nimetab</i> kangaste tüübid ja toorme nende tootmiseks; <i>toob näiteid</i> suurimatest maailma ja Euroopas riikidest-tootjariikidest ja eksportijatest kangaste, rõivaste, jalanõude osas; mõistab tööjõu ja tarbimise mõju tekstiil-, õmblus-, jalatsitootmise arengule.</p> <p>Tegevuskomponent: <i>näitab</i> kaardil suurimad tekstiili-, õmblus-, jalatsitootmise keskused Ukrainas; tuntud kodutööstuse keskused; <i>analüüsib</i> Ukraina kergetööstuse kaarti.</p> <p>Väärtuskomponent: <i>hindab</i> kanga, rõivaste ja jalanõude tootmise arengu perspektiive Ukrainas.</p>	<p>Teema 5. Kangaste, rõivaste, jalanõude tootmine</p> <p>Tootmise omapära ja ettevõtete, mis toodavad erinevat tüüpi kangast, rõivast, naha-jalatsi toodangut, paiknemist määravad tegurid.</p> <p>Tekstiili, õmblus-, naha-, jalatsitootmise paiknemise keskused Ukrainas. Suurimad kanga, rõiva ja jalanõude tootjariigid ja eksportijad maailmaturul. Kodutööstus Ukrainas.</p> <p>Uuringud</p> <p>Väikesed ja keskmised linnad, kus paiknevad Ukrainas õmblustootmise keskused.</p>	<p>Tervis ja ohutus</p> <p>Võrdleb looduslikust kiust valmistatud kangaid, kunstliku ja sünteetilise kangastega ja põhjendab nende mõju tervisele.</p> <p>Ettevõtlikkus ja finantskirjaoskus</p> <p>Võrdleb erinevate tootjate analoogilist tüüpi toodangu hinda, seletab erisusi, arvestades toorme, maksumust, tööjõudu, seadmestikku, valuutakurssi jne.</p>
<p>Teadmiste komponent: <i>nimetab</i> toiduainete tööstuse harusid; <i>toob näiteid</i> traditsioonilisest toiduainete tootmisest erinevates riikides maailmas; eeldab põllumajanduse spetsialiseerumise mõju, tarbijate ja rahvusvaheliste kompaniide mõju toiduainete tööstuse arengule; <i>seletab</i> toiduainetetööstuse ettevõtete paiknemist Ukraina väikelinnades, linnatüüpi asulates ja suurtes külates; <i>teab</i> tarbija õigusi kvaliteetsetele kaupadele ja teenustele.</p> <p>Tegevuskomponent: <i>näitab</i> kaardil suurimad toiduainete ja jookide tootmise keskused Ukrainas; <i>iseloostab</i> eri tüüpi toiduainetetööstuse toodangu tootmise omapära; <i>analüüsib</i> Ukraina toiduainetetööstuse kaarti.</p>	<p>Teema 6. Toiduainete, jookide tootmine</p> <p>Toiduaineid tootavad ettevõtete paiknemist määravad tegurid.</p> <p>Toiduainetetööstus Ukrainas.</p> <p>Suhkrupeedi, oliivi, või, juustu, puuvilja- ja juurviljakonservide, kala, leivaküpsetuse, makaroni, jahu, kruubi, kondiitri, õlle, veiniprodukti, alkoholitootmise, mineraalvete ettevõtete tehnoloogiate omapära ja paiknemist mõjutavad tegurid.</p> <p>Toiduainete tootmine regioonis.</p> <p>Toiduainete tootmine maailmas: kaasaegsed trendid, globaliseerumise ja rahvuslike traditsioonide mõju</p>	<p>Tervis ja ohutus</p> <p>Analüüsib toiduainete tööstuse toodangu näiteid, leiab infot markeeringus näidatud koostisosade mõjust tervisele.</p> <p>Ettevõtlikkus ja finantskirjaoskus</p> <p>Hindab väikeettevõtjate ja füüsilisest isikust ettevõtjate rolli äritegevuses oma asukohas toiduainetega varustamisel.</p> <p>Määratleb pere toidukorvi maksumust, mis koosneb kodumaa ja importtoodetest.</p>

		tootmisele. Traditsiooniliste toiduainete tootmine eri riikides maailmas.	
	Väärtuskomponent: <i>hindab</i> Ukraina kohta maailma ja Euraasia toiduturul; <i>eelistab</i> Ukrainas toodetud toiduaineid pereostude planeerimisel.	Uuringud 1. Ukraina ja importtoodete osakaal tarbijakorvis teie peres. 2. Traditsioonilised toiduainete tooted Ukrainas ja naaberriikides.	
10	IV osa. Tertsiaarne (kolmas) majandussektor		
	Teadmiste komponent: <i>nimetab</i> transpordi tüübid, teab mõisteid «transpordisõlm», «transpordimagistraal», «vedude maht», «kaubakäive»; <i>mõistab</i> iga transporditüübi omapära ja selle rolli kaupade ja reisijate veol Ukrainas, domineerivat transpordi rolli teenuste ekspordil Ukrainas; <i>toob näiteid</i> suurimatest transpordisõlmedest Ukrainas. Tegevuskomponent: <i>näitab kaardil:</i> kaubakäibelt suurimad meresadamad Ida-Aasias, Euroopas; merekanalid – <i>Panama, Suess, Kieli</i> ;	Teema 1. Transport. Transport, selle roll rahvamajanduses ja maailmamajanduses. Transpordi tüübid, nende eeliseid ja puudused. Transport Ukrainas. Raudteetransport – peamine transpordi tüüp Ukrainas. Tähtsamad automagistraalid Ukrainas. Veeteed, kõige suuremad mere- ja jõesadamad Ukrainas. Õhustransport. Transpordisõlmed. Rahvusvahelised transpordikoridorid Ukraina territooriumil. Maailma transport. Riigid, millel on kõrge	Keskkonnaohutus ja jätkusuutlikkus Analüüsib erinevat tüüpi transpordi negatiivseid tagajärgi looduskeskkonnale. Tervis ja ohutus Hindab ökoloogiliselt puhta transpordi eeliseid. Seletab transpordimagistraalide rolli oma elukoha valikul. Kodanikuvastutus Arutab transpordisüsteemi moderniseerimise perspektiive oma asukohas. Ettevõtlikkus ja finantskirjaoskus Valib optimaalse variandi (maksumuse, kestvuse ja mugavuse järgi)transpordi kasutamisel.
	reisijate käibelt suurimad lennujaamad maailmas; kiirraudteedega riigid; maksimaalse autoteede pikkusega riigid; peamised raudteed, automagistraalid, mere- ja jõesadamad, lennujaamad, rahvusvahelised	raudteede ja autoteede arengutase. Kõige suuremad meresadamad, nende mõju tööstuse paiknemisele. Suurimad laevatavad jõed maailmas. Kõige suuremad	

	<p>transpordikoridorid Ukrainas.</p> <p>Väärtuskomponent: -<i>hindab</i> transiitmagistraalide tähendust Ukrainas; <i>hindab</i> erinevat tüüpi transpordi mõju keskkonnale ja rahvastiku tervisele; oskab säästlikult kasutada eri tüüpi transporti reisi planeerimisel.</p>	<p>lennujaamad maailmas. Rahvusvahelised transpordikoridorid.</p> <p>Uuringud Linna transporditüübid oma oblasti keskuses.</p>	
	<p>Teadmiste komponent: <i>nimetab</i> kaubanduse tüübid, <i>selgitab mõisted</i> "väliskaubandus", väliskaubanduse näitajaid.</p> <p>Tegevuskomponent: <i>näitab kaardil</i> peamised maailmakaubanduspiirkonnad.</p> <p>Väärtuskomponent: <i>põhjendab</i> riikidevahelise kaubanduse mahu sõltuvust majandusliku arengu tasemest ja integratsiooniprotsessidest maailmas; <i>hindab</i> väikeettevõtluse <i>rolli</i> turu ja teenuste arengus.</p>	<p>Teema 2. Kaubandus Kaubandus teenuste tüübina. Kaubanduse vormid. Väliskaubanduse näitajad. Kaubandus Ukrainas. Kaupade ja teenuste ekspordi ja impordi mahud ja struktuur. Jaekaubanduse tegurid asustatud punktides, regioonides. Kaupade ja teenuste maailmaturg. Väliskaubanduse peamisi suundi. WTO. Vabakaubanduse regionaalsed tsoonid (NAFTA, ASEAN jm).</p>	<p>Kodanikuvastutus Diskuteerib kaubandusettevõtete optimaalse töörežiimi üle oma elukohas, stiihiliste turgude säilitamise otstarbekuse üle.</p> <p>Ettevõtlikkus ja finantskirjaoskus Osaleb toodangu sortimendi koostamisel oma elukohalähedases minimarketis arvestades hindu. Hindab hinnalanguse mõju seoses säästliku käitumisega.</p>
	<p>Teadmiste komponent: <i>nimetab</i> turismi tüübid, <i>selgitab mõisteid</i> "turism", "rekreatsiooniresursid", "turismi infrastruktuur"; <i>eeldab</i> looduslike ja ühiskondlike tegurite mõju turismi arengule.</p>	<p>Teema 3. Turism Turism riigi majanduse osana, selle tüübid. Turismi arengut mõjutavad tegurid regioonis, riikides. Turismi infrastruktuur.</p>	<p>Ettevõtlikkus ja finantskirjaoskus Seletab turismi rolli väikeettevõtluse arengus erinevates Ukraina regioonides. Osaleb turismisäri projekti väljatöötamisel oma regioonis.</p>

	<p>Tegevuskomponent: <i>iseloomustab</i> peamiste turismiregioonide omapära maailmas; <i>näitab kaardil</i> peamisi turismirajoone Ukrainas</p> <p>Väärtuskomponent: <i>põhjab</i> turismi arengu taset eri regioonides, riikides, Ukraina rajoonides.</p>	<p>Turism Ukrainas. Looduslike rekreatsiooniresursside omapära. UNESCO objektid Ukrainas. Turismirajoonid Ukrainas. Rahvusvaheline turism. Peamised turismiregioonid maailmas. Maailma riigid, kus leidub palju UNESCO kaitse all olevaid objekte.</p>	
	<p>Teadmiste komponent: <i>mõistab</i> hariduse ja teaduse mõju arengule riigis.</p> <p>Tegevuskomponent: <i>põhjab</i> hariduse ja teaduse arengu taset, tervisekaitset eri maailma regioonides, riikides, Ukrainas; <i>näitab kaardil</i> tuntud haridus- ja teaduskeskusi Ukrainas ja maailmas.</p> <p>Väärtuskomponent: <i>hindab</i> hariduse rolli kodanikühiskonna moodustumisel Ukrainas; <i>analüüsib</i> geograafilise keskkonna mõju rahvastiku tervisele; <i>analüüsib</i> tehnopoliste loomise tingimusi Ukrainas ja prognoosib nende arengut.</p>	<p>Teema 4. Teadustegevus. Haridus. Tervisekaitse</p> <p>Teaduse ja hariduse roll ühiskonnas. Teadus- ja haridustegevus kui majandustegevuse tüüp. Tehnopolised, tehnopargid. Kõige tuntumad teaduskeskused maailmas ja Ukrainas. Tervisekaitse. Kõige tuntumad tervisekaitse keskused Ukrainas ja maailmas.</p>	<p>Kodanikuvastutus</p> <p>Kasutab oma organisatoorseid võimeid, töötades välja ettepanekuid õpilasomavalitsusele.</p> <p>Ettevõtlikkus ja finantskirjaoskus</p> <p>Põhjab kindlustusmeditsiini rakendumise otstarbekust Ukrainas.</p> <p>Analüüsib tehnopoliste loomise tingimusi Ukrainas ja prognoosib nende arengut.</p> <p>Leiab infot tehnoparkidest Ukrainas, seletab nende paiknemist.</p> <p>Võrdleb õppimise tingimusi eri omandivormidega õppeasutustes Ukrainas ja teistes riikides maailmas säästliku valiku eesmärgil edasiseks õppimiseks.</p>
	<p>Teadmiste komponent: <i>nimetab</i> mõistete "krediit", "finantskeskus", "offshore", "allhange" tunnuseid; mõistab omavahelist seost majanduse arengu taseme ja finantsteenuste mahu vahel riikides;</p> <p><i>seletab</i> finantssektori tähendust riigi majanduses ja finantsteadmiste rolli iga inimese heaolu tagamisel.</p>	<p>Teema 5. Finantsteenused. Programmeerimine</p> <p>Finantsteenused. Maailma pangandus ja finantstegevuse keskused. Globaliseerumise mõju finantsasutuste paiknemisele. Riigi offshore'id. Finantsasutuste paiknemine Ukrainas.</p>	<p>Ettevõtlikkus ja finantskirjaoskus</p> <p>Hindab tarbijakrediidi saamise tingimusi pankades. Seletab allhanke arengu põhjuseid Ukrainas.</p>

	<p>Tegevuskomponent: näitab kaardil suurimaid rahvusvahelisi finantskeskuseid – London, New York, Singapur, Sjangon (Hongkong), Tokio, Šanghai, Mumbau, Frankfurt Mainil, Chicago; riigid-offshore'id, riigid-juhitud tarkavara turul.</p> <p>Väärtuskomponent: põhjendab allhanke paiknemise omapära maailmas, kiirendatud allhanke areng innovatsioonitehnoloogiates Ukrainas.</p>	<p>Allhange, selle eelised ja puudused. Innovatsiooni tehnoloogiate allhange (IT outsourcing). Programmeerimine, konsulteerimine ja nendega seotud tegevused. Juhtivad riigid maailmaturul programmeerimise alal.</p>	
3	V osa. Globaalprobleemid		
	<p>Teadmiste komponent: nimetab inimkonna globaalprobleeme; toob näiteid konfliktsetest regioonidest Euroopa ja maailmas; iseloomustab globaalprobleemide levikut ja nende ilmumist Ukraina territooriumil, jätkusuutliku arengu mõiste.</p> <p>Tegevuskomponent: analüüsib kaasaegsete globaalprobleemide olemust, tekkimise põhjuseid, arengu omapära; näitab kaardil riike, kellel on tuumarelv, kõige suuremaid maailma ökoloogilise katastroofi rajoone.</p> <p>Väärtuskomponent: hindab globaalprobleemide tagajärgi eri regioonides ja riikides maailmas, üldsuse ja rahvusvaheliste organisatsioonide roll maailmas nende lahendamisel; põhjendab võimalikke teid globaalprobleemide lahendamisel.</p>	<p>Globaalprobleemide mõiste, nende tekkimise põhjused. Sõja ja rahu probleemid. Terrorismi probleemid. Ökoloogilised probleemid. Toorme ja energeetilised probleemid. Demograafiline ja toiduprobleem. Arenguriikide mahajäämuse ületamise probleemid. Globaalprobleemide omavahelise seosed. Maailma üldsuse ja rahvusvaheliste organisatsioonide roll nende lahendamises. Jätkusuutlik areng – inimkonna strateegia XXI saj.</p> <p>Uuringud Globaalprobleemid oma regioonis.</p>	<p>Kodanikuvastutus Diskuteerib globaalprobleemide lahendamise teedest ja toob näiteid nende ilmumisest oma asukohas. Pakub ja põhjendab võimalikke globaalprobleemide ületamise viise oma regioonis.</p>

3**AJARESERV**